

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

**Manželství v českém právním řádu
v porovnání s kanonickým právem**

Vedoucí práce: doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., JCD

Autor práce: Marta Navrátilová

Studijní obor: Teologie služby

Ročník: 3.

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. března 2016

Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Stanislavu Přibylovi, Ph.D., JCD za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Vysvětlení pojmů, uvedení do problematiky.....	9
1.1. Pojem kanonického a sekulárního práva.....	9
1.2. Manželství v českém právním řádu - právní úprava.....	11
1.3. Manželství v kanonickém právu.....	12
1.4. Pojem a cíle manželství.....	14
1.5. Vlastnosti manželství.....	16
1.6. Práva a povinnosti manželů.....	17
1.7. Pojetí manželství - srovnání.....	18
2. Vznik manželství.....	19
2.1. Uzavření manželství podle občanského zákoníku.....	19
2.1.1. Uzavření sňatku.....	19
2.1.2. Uzavření manželství v ohrožení života manželů a mimo území ČR	21
2.1.3. Uzavření manželství prostřednictvím zástupce.....	21
2.2. Uzavření manželství podle kanonického práva.....	22
2.2.1. Pastorační péče.....	23
2.2.2. Řádná kanonická forma.....	24
2.2.3. Mimořádná forma.....	25
2.2.4. Tajná forma.....	26
2.3. Vztah občanského a církevního sňatku.....	26
3. Neplatnost manželství.....	27
3.1. Manželské překážky v kanonickém právu - přehled.....	28
3.2. Zákonné překážky manželství v českém právním řádu.....	30
3.3. Manželské překážky - společné pro obě právní úpravy.....	31
3.3.1. Překážka věku.....	31
3.3.2. Překážka omezené svéprávnosti zletilého.....	33
3.3.3. Překážka dosud trvajících manželství.....	34
3.3.4. Překážka pokrevního a zákonného příbuzenství.....	36
3.3.5. Překážka zákonného příbuzenství.....	37
3.3.6. Překážka poručenství, pěstounství a svěřenectví.....	37
3.4. Manželské překážky – pouze v kanonickém právu.....	38
3.4.1. Překážka zločinu.....	38
3.4.2. Překážka únosu nebo zadržování.....	39
3.4.3. Překážka neschopnosti.....	40
3.4.4. Překážka různosti náboženství.....	41
3.4.5. Překážka svěcení.....	42
3.4.6. Překážka řeholní slibu čistoty.....	43
3.4.7. Překážka švagrovství.....	43
3.4.8. Překážka veřejné počestnosti.....	44
3.5. Nedostatky manželského souhlasu.....	45
3.5.1. Nedosažení potřebného minima znalostí o manželství.....	46
3.5.2. Omyl ohledně vlastností druhého nupturienta zapříčiněný podvodem.....	46
3.5.3. Omyl ohledně platnosti manželství.....	47
3.5.4. Simulace souhlasu.....	47
3.5.5. Nesplnění podmínky do minulosti nebo do přítomnosti.....	48

3.5.6. Nedostatky manželského souhlasu v porovnání s českým právním řádem	48
3.6. Nedostatky kanonické formy.....	50
4. Zdánlivé manželství.....	51
5. Zánik manželství.....	52
5.1. Zánik manželství smrtí jednoho z manželů	53
5.2. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého	54
5.2.1. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého – OZ.....	54
5.2.2. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého – CIC/1983	54
5.3. Zánik manželství změnou pohlaví.....	55
5.4. Zánik manželství rozvodem	56
5.4.1. Rozvod smluvený.....	56
5.4.2. Rozvod sporný	57
5.4.3. Rozvod – kanonické právo.....	58
6. Odloučení manželů za trvání manželství	59
6.1. Neodpuštěné cizoložství.....	59
6.2. Nesnesitelnost společného života	60
6.3. Domácí násilí - český právní řád	61
7. Rozloučení platně uzavřených manželství – kanonické právo	62
7.1. Nekonzumované manželství.....	62
7.2. Rozloučení manželství v prospěch víry.....	63
(tzv. privilegium Petrinum)	63
7.3. Pavlovské privilegium (Privilegium Paulinum)	64
7.4. Privilegium zajetí.....	65
7.5. Privilegium výběru manželky.....	66
7.6. Vztah rozloučení platně uzavřených manželství k českému právnímu řádu	67
8. Zplatnění	67
8.1. Prosté zplatnění (konvalidace)	68
8.2. Zplatnění v základu (sanace)	68
8.3. Konvalidace v občanském právu.....	69
Závěr	71
Seznam použitých zdrojů.....	74
Seznam zkratk	77
Seznam příloh	78
Přílohy.....	79
Abstrakt.....	99
Abstract.....	100

Úvod

Tématem této diplomové práce je porovnání institutu manželství v českém právním řádu s tím, jak na manželství nahlíží kanonické právo. Obě právní úpravy se zabývají institutem manželství velmi podrobně. Práce si klade za cíl vymezit jednotlivé instituty, které se zabývají manželstvím, podrobně a přehledně zpracovat jednak podobnosti a také odlišnosti u obou právních úprav.

Manželství bylo už v dobách předkřesťanských upravováno právními předpisy. Celá staletí bylo manželské právo pod jurisdikcí církve. Kanonické právo mělo nastavená základní pravidla manželských vztahů. V době reformace v 16. století začal paralelně regulovat institut manželství také stát. Sekulární právo čerpalo z práva kanonického a v určité modifikované podobě jsou nastavená pravidla katolickou církví dodržována dodnes.

Primárně při psaní této práce bude čerpáno z Kodexu kanonického práva z roku 1983 a ze zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku platného od 1.1.2014.

Manželství je v Kodexu kanonického práva upraveno ve čtvrté knize, stati sedmé, konkrétně v kánonech 1055 – 1165. Tyto kánony obsahují vysvětlení pojmu manželství, určitou typologii manželství, pastorační péči, která předchází uzavření manželství, formu uzavření sňatku, důvody působící neplatnost manželství, zplatnění manželství a odloučení platně uzavřeného manželství.

Problematika rodinného práva byla v českém právním řádu do konce roku 2013 upravena především v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., který byl platný od roku 1964. Nový občanský zákoník platný od 1.1.2014 v části věnované rodinnému právu základní principy převzal a navazuje na zákon o rodině. Institut manželství je v novém občanském zákoníku (dále jen „občanském zákoníku“) upraven v části druhé, věnované rodinnému právu, v ustanoveních §§ 655 - 770.

Před započítím vypracování této práce jsem se seznámila s odbornou literaturou k předmětnému tématu. V oblasti církevní úpravy lze vyhledat mnoho publikací, které

se zabývají právní úpravou manželství. Zaujala mě publikace Damiána Němce *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo, která srovnává kanonickou úpravu manželských vztahů s tehdy platným zákonem o rodině*. Čerpala jsem rovněž z prací autorů Antonína Hrdiny, Jiřího Rajmunda Tretery, Jiřího Kašného, Františka Poláška a Matúše Nemce. K popisu sekulární úpravy jsem především využívala komentářů k občanskému zákoníku. K tématu manželství je rovněž možné dohledat mnoho článků, diskuzí a také mnoho studentů se tímto tématem zabývalo ve svých kvalifikačních pracích, ať už z hlediska psychologického, sociologického, teologického nebo právního.

Práce je rozdělena do několika částí. Po úvodu této práce následuje první kapitola, která je věnována právní úpravě a pojetí institutu manželství, je zde vysvětlen účel a vlastnosti manželství a také práva a povinnosti manželů. Druhá kapitola je věnována vzniku manželství podle obou právních úprav a vztahu občanského a církevního sňatku. Třetí kapitola se zabývá neplatností manželství, jsou zde vymezeny a porovnány jednotlivé manželské překážky, ale i další okolnosti působící neplatnost manželství a to nedostatky manželského souhlasu a nedostatky kanonické formy. Čtvrtá část ve stručnosti popisuje zdánlivé manželství upravené v občanském právu. V další kapitole je popsán zánik manželství, jsou zde porovnány instituty zánik manželství smrtí a zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého. Následně jsou podrobně popsány instituty rozvodu, rozloučení platně uzavřených manželství podle kanonického práva a odloučení manželů za trvání manželství. Poslední kapitola je věnována zplatnění manželství. Práce je také doplněna přílohami a komparativní tabulkou.

V kanonickém právu byly určitým předělem v náhledu na manželství Tridentský koncil (1563) a II. vatikánský koncil. S těmito koncily přicházejí nová stanoviska a postoje v oblasti manželství. Tridentský koncil stanovil pevnou formu uzavírání manželství, zavedl institut manželských ohlášek, kdy pravá jsou ta manželství, která jsou uzavřena svobodným souhlasem muže a ženy, za přítomnosti duchovního a dvou svědků.¹ Tato úprava je platná dodnes a některé instituty vykazují shodu se sekulární úpravou.

¹ HRDINA, Antonín Ignác. Tridentský dekret Tametsi. *Revue církevního práva*, č. 11 – 3/98, s. 235.

Zásadní změnu v náhledu na manželství přinesl II. vatikánský koncil. Pastorální konstituce *Gaudium et spes* přinesla nový pohled na manželství. Primárně už není hlavním účelem manželství plození a výchova dětí, ale především společný život v lásce, kde je důležité vzájemné porozumění, vzájemné sebedarování, kdy vrcholem této lásky jsou děti.

Manželství vždy patřilo k instituci, která byla důležitá jak pro stát, tak i pro církve. Za uplynulá desetiletí prošlo manželství obrovským vývojem. V minulosti manželství ustanovovalo tradiční rodinu. V současnosti však tento postoj ustupuje, ztratila se svátostná povaha manželství a řada mladých lidí manželství odmítá.

1. Vysvětlení pojmů, uvedení do problematiky

1.1. Pojem kanonického a sekulárního práva

Každá společnost ke svému fungování potřebuje určitou regulaci, která vnáší řád a pořádek. Nejúčinnější regulací je regulace normativní, což znamená systém určitých příkazů, zákazů, pravidel chování. Významným normativním systémem je právo a také morálka.

Od prvních staletí byli křesťané zavázáni určitými pravidly chování a právními předpisy v souladu s požadavky církevních autorit. Kanonické právo zpočátku čerpalo z práva římského, přičemž v průběhu dějin samo ovlivňovalo právní systémy jednotlivých evropských zemí.² Po přijetí ediktu milánského v roce 313 docházelo k většímu přijímání církevních předpisů, pro které se začíná užívat pojem kánon. Řecké slovo kánon se původně užívalo jako pojem pro měření délky a od 4. století je tento pojem používán k označení norem, pravidel, které církev vydávala.³

Samotný pojem kanonického práva je u různých autorů interpretován v odlišných souvislostech. Někteří autoři používají pojem kanonické právo jako synonymum pro katolické církevní právo.⁴ Podle Antonína Hrdiny je kanonické právo specifickým systémem právních předpisů, které vydala katolická církev a je závazná pro křesťany katolického vyznání. Primárním účelem je úprava vztahů uvnitř církve, vztahů církve ke státu, ale i k jiným církvím. Dále upravuje vztahy křesťanů mezi sebou, jejich vedení k životu ve víře a ke spáse a poměr křesťanů k církvi. Kanonické právo obsahuje normy, jejichž původem je jednak církevní autorita, tak i právo božské. Normy vycházejí z křesťanské morálky, pracuje se zde s kategoriemi jako spravedlnost, svědomí, hřích, víra, láska.⁵

² Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 23.

³ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 66, TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 26.

⁴ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 28.

⁵ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 23, 68 – 69.

Naopak sekulární právo je právo světské, opak církevního, náboženského.⁶ Jiří Rajmund Tretera označuje sekulární manželské právo za poměrně mladou součást občanského práva, která navazuje na kanonickou tradici.⁷

Ve druhé polovině 20. století vyvstala potřeba, v souvislosti se změnami ve společnosti a se změnami II. Vatikánského koncilu, reformy v té době platného Kodexu kanonického práva z roku 1917. Na konci šedesátých let začaly rekodifikační práce a dne 25. ledna 1983 vyhlásil papež Jan Pavel II. Apoštolskou konstitucí „*Sacrae disciplinae leges*“ nový Codex Iuris Canonici. Účinný je od první adventní neděle roku 1983, t.j. 27.11.1983, je platný pro latinskou církev, tzn. západní rítus.⁸ Účinností tohoto kodexu se zrušil Kodex kanonického práva, vyhlášený v roce 1917. Pro církve východních obřadů je platný Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium.⁹

Co se týká vztahů kanonického a sekulárního práva, definuje ho kánon 22 Kodexu kanonického práva z roku 1983, který říká: „*Světské zákony, na něž odkazuje právo církve, mají v kanonickém právu tytéž účinky, pokud nejsou v rozporu s božským právem a pokud kanonické právo nestanoví jinak.*“ Kanonické právo není konkurentem práva sekulárního, v České republice je kanonická úprava manželství ve vztahu k sekulárnímu právu právně irelevantní. Sekulární úprava zavazuje všechny občany České republiky k dodržování zákonů, kanonické právo latinského obřadu zavazuje katolické křesťany.

Kanonická úprava manželství má tisíciletou tradici a dá se říci, že sekulární úprava vychází z kanonické. Obě úpravy se v mnohém liší, ale mnohé instituty mají společné. Jedná se o prvek monogamie, trvalý charakter manželství, rovnoprávnost mezi mužem a ženou nebo uzavření manželství pouze projevem svobodné vůle. V čem jsou úpravy naprosto odlišné, to je pohled na zánik manželství, kdy sekulární úprava netrvá na zachování manželství, které již neplní své společenské funkce a umožňuje rozvod, kdežto z církevního hlediska je jednou z nejdůležitějších vlastností manželství

⁶ TRETERA, J. R., HORÁK, Z. *Slovník církevního práva*, s. 118.

⁷ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesiční právo a církevní právo*, s. 231.

⁸ TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesiční právo a církevní právo*, s. 57-58.

⁹ Papež Jan Pavel II. jej promulgoval apoštolskou konstitucí „*Sacri Canones*“ ze dne 18.10.1990, účinný je od 1.10.1991.

nerozlučitelnost. V souvislosti s rozvodem považují za důležité zmínit, že podle Starého zákona byl rozvod možný, jak muž i žena se dokonce mohli i znovu oženit, resp. vdát.¹⁰

1.2. Manželství v českém právním řádu - právní úprava

Na úvod krátký exkurz do novodobé historie manželského práva v České republice. Po roce 1918 institut manželství upravoval předpis, který byl převzat recepční normou¹¹ z právního řádu Rakouska - Uherska. Jednalo se o Všeobecný zákoník občanský, známý pod zkratkou ABGB. O rok později byl v nově vzniklé Československé republice přijat zákon č. 320/1919 Sb., tzv. manželská novela (též. „rozlukový“ zákon). Jak již z názvu vyplývá, upravoval nově přijatý zákon rozluku mezi manželi (i pro manželství katolíků). Touto normou bylo také umožněno uzavření manželství buď církevním sňatkem, nebo sňatkem občanským.¹² Snoubenci se tedy mohli rozhodnout, zda chtějí mít svatbu v kostele nebo před úřadem státu. Byly zrušeny některé zákonné překážky, vycházející z kanonického práva. V roce 1949 byla přijata samostatná norma o rodinném právu – zákon č. 265/1949 Sb., který stanovil obligatorní civilní sňatek. Církevní sňatečné obřady byly povoleny, ale musely být provedeny až po uzavření sňatku před orgány státu. Civilní pojetí manželského institutu obsahoval i zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Až po roce 1989 byl opět církevní sňatek postaven naroveň civilnímu. Stalo se tak novelou zákona o rodině zákonem č. 234/1992 Sb.

Do konce roku 2013 byl institut manželství upraven tedy v zákoně o rodině¹³ a také v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku. V posledně jmenovaném především v jeho ustanoveních o uspořádání majetku mezi manželi nebo dědění po smrti manžela. K 1. lednu 2014 byly oba zákony zrušeny a nově je manželské právo upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, konkrétně v části druhé, která obsahuje rodinné právo. Tato část obsahuje kromě institutů, které budou obsahem této práce, jako je vznik manželství, práva a povinnosti manželů, neexistence a neplatnost manželství, zánik manželství, i instituty týkající se určování rodičovství a osvojení, poručenství,

¹⁰ Srov. Dt 24,1-3; Iz 50,1; Je 3,8.

¹¹ Zákon č. 11/1918 Sb. Sb., o zřízení samostatného státu československého.

¹² Srov. PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*, s. 25.

¹³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

opatrovnictví a pěstounství. Ve velké míře navazuje úprava rodinného práva v novém občanském zákoníku na zákon o rodině, ale zavádí i nové instituty, např. rodinný závod nebo osvojení zletilého. Procesněprávní úprava manželských vztahů je obsažena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Úprava manželství v sekulárním právu historicky vychází z práva kanonického, což dokládá i fakt, že některé instituty jsou shodné v obou úpravách. Jedná se o rovnoprávnost manželů, uzavření manželství pouze svobodným projevem vůle, trvalý charakter manželského svazku. V obou právních úpravách se také vyskytuje zásada monogamie. V sekulárním právu existuje možnost ukončení manželství rozvodem, čímž je zásada monogamie zcela jistě oslabena.

1.3. Manželství v kanonickém právu

Institut manželství je v kanonickém právu upraven v Kodexu kanonického práva z roku 1983 (dále „CIC/1983“), konkrétně ve stati sedmé čtvrté knihy, v kánonech 1055-1165. Uvedené kánony upravují pojetí manželství, typologii, pastorační péči o manželství, překážky a zákazy manželství, formu uzavření, důvody působící neplatnost, zplnění manželství a rozloučení platně uzavřeného manželství.

CIC/1983 rozlišuje celou řadu typů manželství. Pro potřebu této práce považuji za důležité uvést a vysvětlit určité typy manželství.

Z hlediska kanonického práva lze pojem manželství označit jako:¹⁴

- **sňatek** (*matrimonium in fieri*) – právní akt označující přípravu a vznik manželství mezi mužem a ženou, samotnou svatbu a administrativu, s ní spojenou;
- **kanonický stav** (*matrimonium in facto esse*) – trvající životní stav zakládaný manželskou posvátnou smlouvou.

¹⁴ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 80-81; NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 14, 22.

Další rozlišení manželství je podle toho, zda jde o manželství skutečné nebo zdánlivé:¹⁵

- **platné** manželství (*matrimonium validum*) působí všechny účinky, které právo předvídá, takové manželství objektivně existuje;
- **neplatné** manželství (*matrimonium invalidum, nullum*) se jako manželství jeví jen navenek, objektivně neexistuje, ale právo předpokládá, že je platné, protože bylo uzavřeno manželským souhlasem.¹⁶

Dalším způsobem dělení je dělení na základě kritéria integrity manželství, kdy manželství dělíme na manželství pouze platné (*ratum tantum*) a manželství platné a dokonané (*ratum et consummatum*). Manželství pouze platné bylo platně uzavřeno, ale nebylo dokonáno. Oproti tomu manželství platné a dokonané je navíc dovršeno intimním stykem manželů.

Jiný způsob dělení pak závisí na náboženském významu manželství. Podle tohoto kritéria rozeznáváme svátostné a nesvátostné manželství:

- **svátostné** manželství (*matrimonium sacramentale*) je platné manželství mezi dvěma pokřtěnými. Může se jednat o dva katolíky, nebo může jít o manželství mezi katolíkem a pokřtěnou stranou jiného vyznání nebo mezi dvěma pokřtěnými nekatolíky;
- **nesvátostné** manželství (*matrimonium naturale, naturae*) je manželství mezi dvěma nepokřtěnými osobami nebo mezi jednou pokřtěnou a druhou nepokřtěnou osobou. Pokud manžel nebo oba nepokřtění manželé přijmou křest, stane se jejich manželství svátostným.

Manželství lze dále rozdělit na základě míry veřejnosti jeho uzavření na veřejně známé manželství a tajně uzavřené manželství.¹⁷

¹⁵ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 20.

¹⁶ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 9.

¹⁷ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 22-32.

1.4. Pojem a cíle manželství

V občanském zákoníku v § 655 je manželství stanoveno jako „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon*“. Pojem trvalosti zde nevyjadřuje neomezené trvání po celou dobu života manželů, ale označuje spíše to, že právní úprava zde nepočítá s manželstvím na dobu časově omezenou, např. s manželstvím na zkoušku nebo manželstvím na dobu určitou. Sekulární úprava netrvá na zachování manželství tam, kde již nemůže manželství plnit svoji společenskou funkci, ale vychází ze zásady rozlučitelnosti, proto je v této úpravě zakotvena i možnost ukončení manželství rozvodem. Přesto musíme trvalost manželství chápat jako podstatný znak, který manželství odlišuje od svazků, které jsou pouze přechodné.¹⁸ Smyslem tohoto ustanovení je také výslovně stanovit, co být manželstvím nemůže, a to svazek dvou osob stejného pohlaví.¹⁹

Jak je uvedeno v druhé větě § 655 občanského zákoníku „*hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“. Oproti znění zákona o rodině přibyl v novém občanském zákoníku účel manželství spočívající ve vzájemné podpoře a pomoci. Během trvání svazku manželského se účel či smysl a důvody trvání manželství proměňují. Vzájemně se povzbuzovat a mít v sobě oporu by měli manželé po celou dobu soužití v manželství. Při uzavírání sňatku mladými snoubenci bude jistě hlavním účelem manželství založení rodiny. Pro vznik rodiny je ideální, pokud jejím základem je právě manželství. Rodina ale může existovat i mezi jedním rodičem a dítětem, či dětmi. Rodina plní funkci nejenom biologickou a výchovnou, ale i ekonomickou, společenskou a emocionální. Pokud jsou manželé bezdětní, nebo uzavírají manželství v době, kdy už děti mít nemohou, bude právě vzájemná podpora a pomoc hlavním účelem jejich svazku.

Kanonická úprava manželství má jisté shodné prvky s úpravou sekulární, ale liší se v teologickém pojetí manželství. Jak církevní právo, tak i světské právo vychází

¹⁸ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 2.

¹⁹ V české právní úpravě se tímto institutem zabývá zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.

z názoru, že manželství je a bylo základním kamenem lidské pospolitosti.²⁰ Křesťanské pojetí manželství vychází ze starozákonní tradice počátku lidského rodu:²¹ „*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.*“²² Hospodin nechce, aby byl muž sám a proto mu stvořil k sobě partnera, pomocníka v životě. Manželství je zvláštní druh smlouvy, kterou se muž a žena navzájem přijímají a odevzdávají a vzniká mezi nimi vztah na celý život. Křesťanské manželství vychází ze starozákonního pojetí ze stvořitelského Božího aktu.²³ Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle.²⁴ Manželství mezi mužem a ženou povýšil Ježíš Kristus na svátost. Svátostnost symbolizuje jedinečný vztah Krista a církve.²⁵ Kristus se vydal úplně a stejně tak v manželství je nutné vydat se až do konce života. Kanonická úprava pojmu manželství vychází z kánonu 1055 § 1 CIC/1983: „*Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí je mezi pokřtěnými povýšeno Ježíšem Kristem na svátost.*“ Manželství je trvalé životní společenství jednoho muže a jedné ženy, které vychází z Božího řádu a počítá s Boží pomocí.

Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky. Hospodin pravil: „*Plod'te a množte se a naplňte zemi.*“²⁶ Manželé mezi sebou vytvářejí nejenom harmonické a přátelské spojení na celý život, ale i ideální prostředí pro plození a výchovu dětí.

²⁰ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesiční právo a církevní právo*, s. 231.

²¹ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 11.

²² Gn 1,27.

²³ Gn 2,24.

²⁴ GS 48.

²⁵ Ef 5,23-25.

²⁶ Gn 1,28.

1.5. Vlastnosti manželství

Vlastnosti manželství jsou zakotveny v kánonu 1056 CIC/1983: „*Podstatnými vlastnostmi manželství jsou jednota (unitas) a nerozlučnost (indissolubilitas), které v křesťanském manželství nabývají zvláštní stálosti z důvodu svátosti.*“

Jednota mezi mužem a ženou vychází z biblického verše: „*Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem*“,²⁷ což potvrzuje i Ježíš Kristus.²⁸ Pastorační konstituce Gaudium et spes k tomu v čl. 48 dodává: „*A tak muž a žena, kteří manželským svazkem ,nejsou už dva, ale jedno tělo' (Mt 19, 6), prokazují si hlubokou jednotu svých osobností a činů, vzájemnou pomoc a službu, zakoušejí smysl své jednoty a stále plněji ji dosahují. Tato důvěrná jednota dvou osob, které se sobě vzájemně odevzdávají, jakož i dobro dětí vyžadují úplnou manželskou věrnost a požadují jejich nerozlučnou jednotu.*“ Jednotou chápeme, že manželský svazek může být pouze mezi jedním mužem a jednou ženou. Je zde vyloučena polygamie (mnohoženství) nebo svazek mezi osobami stejného pohlaví. Jednota vyžaduje věrnost a monogamii.²⁹

Nerozlučitelností rozumíme, že manželé jsou spojeni pro celý život, dokud oba žijí. Nerozlučitelnost manželství je podložena výrokem Ježíše Krista „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“³⁰ Zánik manželství za života manželů je sice možný, ale za přísných podmínek, o kterých bude hovořeno později. Ježíšův výrok „*Kdo propustí svou manželku a vezme si jinou, dopouští se vůči ní cizoložství a jestliže manželka propustí svého muže a vezme si jiného, dopouští se cizoložství.*“³¹ je stěžejní pro církevní nauku o nerozlučitelnosti manželství. Nerozlučitelnost manželství potvrzuje svými slovy i sv. Pavel: „*Těm, kteří žijí v manželství, přikazuji – ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela. A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští.*“³²

²⁷ Gn 2,24.

²⁸ Mt 19,5.

²⁹ srov. FC, č. 19; KKC, č. 1645.

³⁰ Gn 2,24; Mt 19,6.

³¹ Mk 10,11-12.

³² 1 Kor 7, 10-11.

1.6. Práva a povinnosti manželů

Práva a povinnosti manželů jsou v občanském zákoníku popsána v §§ 687 – 753. Práva a povinnosti můžeme rozdělit na osobního a majetkového charakteru. Povinnosti osobního charakteru se týkají lidského chování, nejsou vynutitelná a nelze je sankcionovat. Manželé mají rovná práva i rovné povinnosti³³, tato zásada vychází ze čl. 1 a čl. 3 Listiny základních práv a svobod, která zaručuje osobám bez ohledu na pohlaví stejná práva a povinnosti, bez jakýchkoliv privilegií.³⁴

Rovnost práv a povinností mezi manželi je také vyjádřena v ustanovení § 687 odst. 2 občanského zákoníku, kde se uvádí: „*Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.*“ Projevovat si úctu znamená být ohleduplný jeden k druhému, respektovat názory druhého, i když zrovna nemusí být stejné. Jak již bylo řečeno výše, přestože zákon vyjmenovává povinnosti, nelze je vynutit, ani sankcionovat, pouze u sporného rozvodu může soud přihlížet při rozhodování, do jaké míry byly povinnosti dodržovány.

Manžel nebo manželka mají právo, aby měli povědomost o příjmech a finančních záležitostech svého partnera. Měli by být také informováni o záměrech svého manžela, které se týkají pracovních záležitostí, například změny pracovního místa nebo záměru věnovat se intenzivně studiu při zaměstnání. Takové změny výrazně ovlivní chod společné domácnosti, a proto by měl být o takové změně partner zpraven.³⁵

Oba manželé musí zajišťovat potřeby rodiny společně, každý podle svých možností a schopností a majetkových poměrů.³⁶ Partner, který má vyšší příjmy, přispívá na provoz rodinné domácnosti úměrně svým příjmům, aby partneři i děti, žijící ve společné domácnosti, měli stejnou životní úroveň.

³³ Ustanovení § 687 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴ Listina základních práv a svobod. In Sběrka zákonů, Česká republika. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2.

³⁵ Ustanovení §§ 688 - 689 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁶ Ustanovení § 690 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

V katolickém manželství mají manželé stejná práva a povinnosti k tomu, co patří ke společnému životu.³⁷ Jako rodiče mají povinnost a také právo starat se o výchovu svých dětí, starat se výchovu ve víře.³⁸ Pro katolické manželé je důležité celoživotní rozhodnutí pro odevzdání se jeden druhému. Manželé jsou povinni zachovávat manželské soužití se všemi nedostatky a rozdíly, které mezi sebou muž a žena mají.³⁹ Bůh, který nás stvořil, počítá s naší slabostí a věřící člověk může počítat s jeho pomocí. Manželé jsou spojeni svátostí a tím dostávají sílu k plnění křesťanských povinností v manželství.⁴⁰

1.7. Pojetí manželství - srovnání

Manželství podle občanského práva má smluvní charakter, v kanonickém právu má tato smlouva navíc svátostnou povahu. V katolickém pojetí je každé manželství posvátné (*res sacra*).⁴¹ Obě právní úpravy kladou důraz na trvalost a pevnost manželského svazku. Zatímco kanonická úprava pohlíží na každé manželství jako na nerozlučitelné, sekulární úprava trvalost chápe spíše jako dlouhodobost a to hlavně z toho důvodu, že občanské právo umožňuje rozvod manželů. Hlavním účelem manželství je jak ze sekulárního hlediska, tak v církevním pojetí podpora, pomoc, prospěch manželů a plození a výchova dětí.

³⁷ Srov. CIC/1983, c. 1135.

³⁸ Srov. CIC/1983, c. 1136.

³⁹ Srov. CIC/1983, c. 1151.

⁴⁰ Srov. CIC/1983, c. 1134.

⁴¹ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 235.

2. Vznik manželství

2.1. Uzavření manželství podle občanského zákoníku

2.1.1. Uzavření sňatku

Způsob uzavření manželství, podmínky, které musí být splněny, aby manželství mohlo vzniknout podle občanského práva, a průběh sňatečného obřadu jsou upraveny v ustanoveních § 656 až § 676 občanského zákoníku.

Zákon nazývá muže a ženu, kteří chtějí uzavřít sňatek, jako snoubence. Sňatečným obřadem se rozumí jak občanský, tak i církevní sňatek. Před tím než proběhne samotný sňatečný obřad, musí snoubenci absolvovat tzv. předoddavkové řízení.⁴² Toto řízení musí proběhnout jak v případě civilního sňatku, tak i v případě, že snoubenci zvolí církevní obřad. Snoubenci musí požádat orgán veřejné moci, v jehož správním obvodu bude sňatek probíhat, o provedení sňatečného obřadu. Matričnímu úřadu musí předložit vyplněný *Dotazník o uzavření manželství*⁴³ a potřebné doklady.⁴⁴

Pokud se snoubenci rozhodli pro církevní obřad, musí si vyzvednout na matričním úřadu *Žádost o vydání osvědčení*⁴⁵ s potvrzením, že splnili všechny požadavky, aby mohlo být manželství uzavřeno dle zákona. Od vydání tohoto osvědčení do doby uzavření církevního sňatku nesmí uplynout více jak šest měsíců. Oddávající duchovní je pak povinen doručit matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu obřad proběhl, *Protokol o uzavření manželství*⁴⁶ do tří dnů od sňatku.⁴⁷

Manželství podle sekulárního práva „vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství.“⁴⁸ V § 656 OZ je dále uvedeno,

⁴² Ustanovení § 664 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴³ Příloha I.

⁴⁴ Podrobné informace obsahuje zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ Příloha II.

⁴⁶ Příloha III.

⁴⁷ Ustanovení § 666 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴⁸ Ustanovení § 656 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

že „sňatečný obřad je veřejný a slavnostní a činí se v přítomnosti dvou svědků.“ Veřejnost prohlášení z tohoto hlediska při občanském sňatku spatřujeme v účasti oddávajícího, matrikáře a svědků, nikoliv v tom, že je manželství uzavíráno na místě veřejnosti přístupném. Slavnostní forma uzavření manželství má podtrhnout vážnost rozhodnutí ke společnému manželskému životu, patří k ní také výměna snubních prstenů. Zákon dále stanoví při sňatečném obřadu přítomnost dvou svědků. Výměna snubních prstenů a přítomnost dvou svědků je zvyk, který vychází z kanonického práva, kam byl zahrnut po tridentském koncilu.⁴⁹

V § 657 občanského zákoníku je upravena forma uzavření sňatku. Pokud snoubenci projeví vůli vstoupit do manželství před orgánem veřejné moci, bude se jednat o občanský sňatek. Tento sňatek proběhne v místě, které má příslušný orgán určený pro konání slavnostních obřadů. Obřad může být také uzavřen na jiném místě, například na zámku, hradu, nebo jiném místě, které si snoubenci zvolí sami. Při uzavření církevního sňatku sňateční obřad probíhá před orgánem církve nebo náboženské společnosti.⁵⁰ Katolický sňatek probíhá zásadně ve farním kostele. Uzavření sňatku v jiném kostele musí schválit farář nebo místní ordinář, ten také musí schválit sňatek, který by chtěli snoubenci uzavřít na jiném vhodném místě.⁵¹

Snoubenci musí při sňatečném obřadu prohlásit, jaká budou užívat příjmení; buď mohou užívat společně příjmení jednoho z nich, anebo si ponechat svá dosavadní příjmení. V případě, že si každý ponechá své dosavadní příjmení, musí prohlásit, jaká jména budou užívat jejich společné děti. Snoubenci musí také uvést, že jim nejsou známy žádné zákonné překážky, které by jim bránily manželství uzavřít, že znají svůj zdravotní stav a že zvážili své majetkové poměry.⁵² Oddávající poté snoubencům položí otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství. Za samotný vznik manželství se považuje okamžik, kdy oba snoubenci na otázku odpovědí kladně. Na rozdíl od zákona o rodině je nová právní úprava obecnější, protože manželství může vzniknout i jinak,⁵³

⁴⁹ Tridentský koncil proběhl v 16. století. Podrobněji bude popsáno v části uzavření manželství podle kanonického práva.

⁵⁰ Církve a náboženské společnosti musí být registrovány ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.

⁵¹ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 245.

⁵² Ustanovení § 665 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵³ Ustanovení § 659 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

než slovním vyjádřením. Může se jednat o vyřčení slibu mezi snoubenci, či prohlášení, které směřuje k oddávajícímu nebo se může jednat o slavnostní rituál církve, která sňatek provádí.⁵⁴

2.1.2. Uzavření manželství v ohrožení života manželů a mimo území ČR

Zákon také pamatuje na situace, které mohou nastat v případě, že je život snoubence ohrožen. V takovém případě se může upustit od předodдавkového řízení a sňatečný obřad může být proveden na kterémkoli místě za přítomnosti orgánu veřejné moci, který není místně příslušný trvalému bydlišti snoubenců.⁵⁵

Sňatek také lze uzavřít mimo území České republiky, může ho provést velitel námořního plavidla, které pluje pod státní vlajkou České republiky, velitel letadla,⁵⁶ a v případě, že je alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky, může snoubence oddat i velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.⁵⁷

Český právní řád také umožňuje uzavření sňatku před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky v zahraničí.⁵⁸

2.1.3. Uzavření manželství prostřednictvím zástupce

Jak kanonická, tak i sekulární úprava povoluje ze závažných důvodů uzavření sňatku prostřednictvím zástupce, který za snoubence vyjadřuje manželský souhlas.⁵⁹ Povolení k uzavření občanského sňatku prostřednictvím zmocněnce jednoho ze snoubenců dává krajský úřad, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno. Musí být sepsána úředně ověřená plná moc, která obsahuje důležité informace k osobě snoubenců

⁵⁴ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 13-14.

⁵⁵ Ustanovení § § 658, 667 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁶ Takové letadlo musí být zaneseno v leteckém rejstříku v České republice.

⁵⁷ Ustanovení § 667 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁸ Ustanovení § 668 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁹ Ustanovení § 669 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; CIC/1983 c. 1105.

a zmocněnce.⁶⁰ Co se týká neplatnosti manželství při odvolání plné moci, sekulární úprava požívá větší právní jistoty, protože na rozdíl od kanonické úpravy odvolání plné moci je účinné jen tehdy, pokud se o něm druhý snoubenec dozví dříve, než učiní svůj sňatečný projev vůle.⁶¹

Obě úpravy, jak kanonická,⁶² tak sekulární⁶³ také upravují případy, kdy chce vstoupit do manželství neslyšící, němý, nebo člověk, který nerozumí česky. Při uzavření občanského sňatku v případě těchto osob je přítomnost tlumočnicka nezbytná.

2.2. Uzavření manželství podle kanonického práva

Kanonické právo zavazuje katolíky, aby uzavírali manželství podle kanonického práva a to i v případě, že se jedná o sňatek, kde jen jeden z nupturientů⁶⁴ je katolík. Manželství se uzavírá souhlasem obou nupturientů, který musí být vyjádřen před příslušným oddávajícím a před dvěma svědky.⁶⁵ Toto je způsob, jakým musí být manželství uzavřeno. Povinnost kanonické formy pro uzavření platného manželství je stanovena od vydání dekretu „Tametsi“ z 11.11.1563 na Tridentském koncilu.⁶⁶ Pokud jsou oba nupturienti pokřtěni, udělují si při manželském slibu navzájem svátost manželství.⁶⁷

Kodex kanonického práva rozlišuje uzavření manželství řádnou formou, mimořádnou a tajnou.

⁶⁰ Podrobnosti upravuje § 38 zákona o matrikách č. 301/200 Sb.

⁶¹ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 34.

⁶² Srov. CIC/1983, c. 1106.

⁶³ Ustanovení § 39 zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

⁶⁴ Takto jsou označeni ti, kteří právě uzavírají sňatek, tedy ženich a nevěsta in TRETERA, J. R., HORÁK, Z. *Slovník církevního práva*, s. 89.

⁶⁵ Srov. CIC/1983, c. 1108.

⁶⁶ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 61.

⁶⁷ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 243.

2.2.1. Pastorační péče

V případě uzavření manželství kanonickou formou je velký důraz kladen na pastorační péči o budoucí manžele. Aby manželství dosáhlo svého významu je nutná vhodná a osobní příprava. Damián Němec rozlišuje přípravu na manželství na část osobnostní a část právní, která připadá na období až těsně před sňatkem.⁶⁸ Příprava na manželství začíná už v dětství a v období dospívání, především v rodině. Ale i ve školních zařízeních formou náboženské výchovy, ve která má být také součástí příprava na život mezi mužem a ženou. Obsah této pastorační péče je přizpůsoben věku dětí a dospívajících.⁶⁹

Nejbližší příprava připadá na období před sňatkem. Pastorační rozhovor, který by měl vést především kněz, který bude snoubence oddávat, musí vést s ohledem na stupeň víry snoubenců. Kněz, manželský pár, případně jáhen s manželkou by měli snoubence seznámit také s rozdíly v mužském a ženském způsobu řešení konfliktů, krizí, které mohou v průběhu manželství nastat. Je také nutné zmínit důležitost dobrých vztahů k ostatním členům rozšířené rodiny.⁷⁰ V nejbližší době před sňatkem by mělo jít především o prohloubení vzájemné důvěry mezi partnery, dialog, který se vede v průběhu pastorační přípravy, by měl být upřímný a pravdivý.⁷¹ Příslušníci katolické církve by měli před uzavřením manželství přijmout svátost biřmování, svátost svěcení a eucharistii.⁷² I když nepřijetí těchto svátostí před uzavřením manželství nezakládá domněnku neplatnosti manželství.⁷³

Právní příprava před uzavřením sňatku zahrnuje zjištění, zda nebrání uzavření sňatku nějaká manželská překážka nebo zákaz manželství.⁷⁴ Je nutné sepsat *Žádost o církevní sňatek*,⁷⁵ dodat doklady, potřebné k uzavření sňatku. Podle praxe jednotlivých diecézí se

⁶⁸ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 32.

⁶⁹ FC 66, 71.

⁷⁰ *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR*, s. 13-14.

⁷¹ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 113.

⁷² Srov. CIC/1983, c. 1065.

⁷³ Srov. McAREAVEY, J. *The canon law of marriage and the family*, s. 65.

⁷⁴ Srov. CIC/1983, c. 1066.

⁷⁵ Příloha IV.

konají ohlášky, buď ústně 14 dní před svatbou, nebo formou vyvěšení písemného oznámení o konání sňatku konkrétních snoubenců.⁷⁶

Kodex kanonického práva výslovně nehovoří o pastorační praxi po uzavření manželství, ale katolická církev klade pastorační pomoc o manžele v různých obtížných situacích na přední místo.⁷⁷ „*Jestliže je manželství svátost, která má trvat a působit po celou dobu života páru, potom je třeba vnímat její různé aspekty v různých fázích života.*“⁷⁸

2.2.2. Řádná kanonická forma

CIC 1983 Kánon 1108

§ 1. Platná jsou pouze ta manželství, která se uzavírají před oddávajícím místním ordinářem nebo farářem anebo před knězem nebo jáhnem od některého z nich pověřeným a před dvěma svědky, podle norem vyjádřených v následujících kánonech a při zachování výjimek podle kán. 144, 1112, § 1, 1116 a 1127, § 2 - 3.

§ 2. Oddávajícím se rozumí ten, kdo je přítomen a vyžaduje projevení souhlasu těch, kteří uzavírají manželství, a přijímá jej jménem církve.

Jak již bylo řečeno výše, pro řádnou formu uzavření kanonického manželství se vyžaduje přítomnost nupturientů, případně pověřeného zástupce, dvou svědků a oddávajících. Stejně jako u občanského sňatku, je úkolem svědků u církevního obřadu zajistit *právní prokazatelnost uzavření manželství.*⁷⁹ Na svědky nejsou kladeny žádné zvláštní požadavky. Měli by být schopni chápat smysl obřadu, není zde ani kladena podmínka na zletilost svědka, ani podmínka stejné náboženské příslušnosti jako mají snoubenci. Oddávajícím je zpravidla biskup, kněz nebo jáhen. Manželství se uzavírají ve farnosti, kde má alespoň jeden ze snoubenců trvalé anebo přechodné bydliště, případně kde minimálně po dobu jednoho měsíce pobývají.⁸⁰ Jak již bylo řečeno v kapitole 2.1, uzavření sňatku v jiném kostele musí schválit farář nebo místní

⁷⁶ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 35-36.

⁷⁷ Srov. KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*, s. 54-56.

⁷⁸ OPATRŇÝ, A. *Pastorace svátostí*. s. 113.

⁷⁹ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 130.

⁸⁰ Srov. CIC/1983, c. 1115.

ordinář, ten také musí schválit sňatek, který by chtěli snoubenci uzavřít na jiném vhodném místě. Pokud by byl uzavřen sňatek na nepříslušném místě bez dovolení, bylo by sice manželství platné, ale nedovolené.

Pokud by nemohli snoubenci mluvit, vyjadřují svůj souhlas rovnocennými znameními.⁸¹ Stejně, jako u občanského sňatku, lze ve výjimečných případech uzavřít manželství prostřednictvím zástupce.⁸² V takovém případě musí být sepsáno zmocnění, které podepíše zmocnitel a farář, nebo místní ordinář, nebo jimi delegovaný kněz, nebo alespoň dva svědci. Zmocnění může být vyhotoveno i podle předpisů civilního práva.⁸³ Manželství bude uzavřeno neplatně, pokud zmocňující před uzavřením sňatku své zmocnění odvolá a to i v případě, že toto rozhodnutí nebude známo ani zástupci ani druhému nupturientovi. Stejně bude manželství neplatné, pokud by zmocňující před uzavřením sňatku upadl do stavu nedostatečného užívání rozumu.⁸⁴

2.2.3. Mimořádná forma

CIC 1983 Kánon 1116

§ 1. Jestliže oddávající, příslušný podle norem práva, buď není, nebo je možné se na něho obrátit jen se závažnou nesnází, mohou ti, kdo opravdu chtějí uzavřít manželství, uzavřít je platně a dovoleně pouze před svědky, a to,

1° v nebezpečí smrti

2° mimo nebezpečí smrti, pokud se rozumně předvídá, že tato situace potrvá déle než jeden měsíc.

Kanonické právo také počítá s mimořádnými situacemi, kdy nelze uzavřít manželství řádnou formou a to je buď v nebezpečí smrti jednoho z nupturientů,⁸⁵ nebo v případě nemožnosti obrátit se bez závažných nesnází na oddávajícího.⁸⁶ V takovém případě by

⁸¹ Srov. CIC/1983, c. 1104 § 2.

⁸² Srov. CIC/1983, c. 1104 § 1.

⁸³ Srov. CIC/1983, c. 1105.

⁸⁴ Srov. CIC/1983, c. 1105 § 2 4°.

⁸⁵ Srov. CIC/1983, c. 1116 § 1 1°.

⁸⁶ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 137.

mohlo být uzavřeno manželství bez přítomnosti oddávajícího pouze před dvěma svědky (*coram solis testibus*).

2.2.4. Tajná forma

Kanonické právo také upravuje tajnou formu uzavření manželství.⁸⁷ Takové manželství je uzavřené kanonickou formou, účastní se ho tedy nupturienti, oddávající i svědci, ale vznik manželství vedou v tajnosti a nikde ho nezveřejňují. Tajně uzavřít manželství může povolit místní ordinář pouze z vážného a naléhavého důvodu. Nupturienti musí být upozorněni, že místní ordinář nemusí být vázán povinností mlčenlivosti v případě, že by zachování tajemství mohlo způsobit těžké pohoršení nebo velké bezpráví vůči posvátnosti manželství.⁸⁸ I tajně uzavřené manželství se musí zaevidovat a to do zvláštní matriky uchovávané v tajném archivu kurie.⁸⁹

Česká sekulární úprava tajnou formu vzniku manželství neupravuje.

2.3. Vztah občanského a církevního sňatku

Vzájemný poměr mezi občanským a církevním sňatkem je upraven v ustanovení § 670 občanského zákoníku. Jak bylo řečeno výše, snoubenci mají možnost uzavřít manželství občanskou a církevní formou. V České republice jsou obě formy uzavření manželství postaveny naroveň. Pokud se snoubenci rozhodnou uzavřít církevní sňatek, nemohou poté uzavřít sňatek občanský. Pokud byl uzavřen občanský sňatek a poté ještě církevní, má církevní sňatek pouze náboženský charakter a nemá žádné právní následky. V takovém případě není požadováno osvědčení z matričního úřadu a ani se nemusí doručovat protokol o uzavření manželství.⁹⁰

Ačkoliv občanský zákoník neřeší vztah mezi dvěma církevními sňatky, dojde-li k uzavření manželství příslušníky různých církví, manželství vznikne na základě

⁸⁷ Srov. CIC/1983, c. 1130 – 1133.

⁸⁸ Srov. CIC/1983, c. 1132.

⁸⁹ Srov. CIC/1983, c. 1133.

⁹⁰ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 37.

prvního projevu sňatečné vůle. Pokud by první z církví nebo náboženské společnosti nebyla registrovaná nebo neměla zvláštní oprávnění,⁹¹ manželství by vzniklo až sňatečným projevem vůle před oprávněnou církví.⁹²

Kanonické právo považuje občanský sňatek dvou nepokřtěných osob za platný, ale pokud uzavře katolík sňatek pouze občanský, je tento z kanonického hlediska neplatný. Je tedy možné, aby po uzavření civilního sňatku, proběhl ještě církevní obřad, čímž se stává sňatek z kanonického hlediska platným (jde o prostou konvalidaci).

3. Neplatnost manželství

Neplatné manželství je takové, které vznikne, avšak pro nějakou vadu nebo překážku je prohlášeno za neplatné. Potom se na takové manželství pohlíží jako na neuzavřené. Návrh na určení manželství za neplatné podává podle sekulární úpravy ten, kdo na tom má právní zájem. Může se jednat nejenom o příslušníky rodiny (děti, sourozenci, rodiče), ale i o stát. Manželství je platné do té doby, dokud není soudem prohlášeno za neplatné. V případě, že soud určí, že je manželství neplatné (*matrimonium nullum*), účinky neplatnosti jsou ode dne uzavření manželství (*ex tunc*).⁹³

Manželství může být prohlášeno za neplatné nejenom ve spojení s manželskými překážkami, ale i z důvodu vad při sňatečném projevu vůle.⁹⁴ Jedná se především o skutečnost, kdy je projev vůle o vstup do manželství učiněn pod nátlakem, spojeným s násilím, ať fyzickým, tak i psychickým. Nátlak může provádět nejenom snoubenec, ale i třetí osoba.⁹⁵

⁹¹ Církev a náboženské společnosti musí být registrovány ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.

⁹² Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 36.

⁹³ Ustanovení § 681 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹⁴ Ustanovení § 684 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹⁵ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 64.

Manželství nebude prohlášeno za neplatné, pokud by zaniklo, nebo pokud by došlo k nápravě existence zákonné překážky.⁹⁶ Stejně tak nelze manželství prohlásit za neplatné v případě, že bylo uzavřeno nezletilými osobami, bez povolení soudu uzavřít toto manželství, a z tohoto manželství bylo počato dítě.⁹⁷

Sekulární úprava neobsahuje tak rozsáhlou materii důvodů, které působí neplatnost, jako je tomu v úpravě kanonické.

Důvody, které způsobují neplatnost v kanonickém právu, rozdělujeme následovně:

- manželské překážky,
- nedostatky manželského souhlasu,
- nedostatky kanonické formy.

3.1. Manželské překážky v kanonickém právu - přehled

Přestože patří uzavření manželství k základním lidským právům, musí snoubenci splňovat určité podmínky, aby manželství bylo uzavřeno v souladu s požadavky společnosti i jednotlivců. Požadavky, které jsou kladeny na snoubence, nemají omezovat právo na manželství, ale ochraňovat rodinné a manželské hodnoty.⁹⁸

Stejně jako sekulární právo také kanonické právo požaduje, aby snoubenci, kteří se rozhodnou uzavřít manželství, splňovali určité podmínky pro uzavření manželského svazku. Nejde o to, omezit snoubence v jejich právu uzavřít manželský svazek, ale zajistit ochranu jednotlivce i společnosti, chránit hodnoty manželství a rodiny.⁹⁹ Kanonické právo označuje tyto požadavky jako překážky (*impedimentum*), což je situace, důvod či okolnost, jež brání uzavření platnému manželskému svazku.¹⁰⁰

⁹⁶ Ustanovení § 682 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹⁷ Ustanovení § 683 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹⁸ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 42.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Srov. NEMEC, M., *Základy kánonického práva*, s. 115-116.

Od prvních staletí lze najít zmínky o tom, za jakých okolností nelze uzavřít manželství (např. s blízkými příbuznými). Pojem impedimentum se začal objevovat ve 13. století a od středověku začali kanonisté dělit překážky na ty, které bránily platnému i dovolenému manželství, a na ty, které bránily dovolenému uzavření manželství, i když bylo nadále platné. Pokud bylo uzavřeno manželství s překážkou zabraňující, bylo uzavřeno platně, ale nedovoleně. Manželství s překážkou vylučující bylo uzavřeno neplatně.¹⁰¹ Toto dělení se užívalo ještě v CIC/1917. CIC/1983 rozeznává pouze překážky vylučující, které nazývá nově překážkami zneplatňujícími. Je zde taxativně vyjmenováno dvanáct zneplatňujících překážek. Manželské překážky se dělí z hlediska původu na ty, které pocházejí z práva božského, nebo z práva lidského (církevního). Z hlediska získání dispenze se rozlišují překážky na ty, které lze dispenzovat a které nikoli. Další dělení je na překážky veřejné (ty které se dají dokázat na veřejnosti) a tajné.¹⁰² Rozlišujeme také manželské překážky, které jsou jisté a ty, o kterých lze pochybovat. Z hlediska trvalosti se manželské překážky označují jako dočasné a trvalé.¹⁰³ Manželské překážky lze také kategorizovat z hlediska významu a poslání na překážky vztahující se k lidské důstojnosti, překážky související s vlastnostmi a cíli manželství, překážky, které se týkají náboženského přesvědčení a náboženských závazků.¹⁰⁴ V kompetenci nejvyšší církevní autority je také možnost, aby reagovala na změny ve společnosti a ustanovila nové manželské překážky.¹⁰⁵

Vylučující překážky v kanonickém právu tak lze rozdělit na překážky vztahující se k lidské důstojnosti (překážka věku, překážka únosu, překážka zločinu), překážky související s vlastnostmi a cíli manželství (překážka tělesné neschopnosti, překážka trvajících manželského svazku), překážky chránící integritu lidské osoby (překážka pokrevního příbuzenství, překážka zákonného příbuzenství, překážka švagrovství, překážka veřejné pocestnosti), překážky týkající se náboženského přesvědčení a náboženských závazků (překážka rozdílného náboženství, překážka svěcení, překážka řeholního slibu).

¹⁰¹ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 30.

¹⁰² Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 47; HRDINA, A. *Kanonické právo. Zvláštní část*, 1996, s. 87.

¹⁰³ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 31.

¹⁰⁴ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 43-58.

¹⁰⁵ Srov. NĚMEC, M. *Základy kánonického práva*, s. 116.

3.2. Zákonné překážky manželství v českém právním řádu

Podle občanského zákoníku může manželství uzavřít každý, pokud se jedná o muže a ženu a pokud mu v tom nebrání určité okolnosti nebo situace, pro které by mohlo být manželství prohlášeno za neplatné. Tyto okolnosti zákonodárce pojmenoval jako zákonné překážky a v občanském zákoníku jsou taxativně vyjmenovány. Jsou jimi:

Nesvéprávnost a nezletilost - § 672

Omezená svéprávnost - § 673

Dříve uzavřené a dosud trvající manželství (registrované partnerství) - § 674

Příbuzenství - § 675

Poručenství, pěstounství - § 676

Zákonnými překážkami nejsou vady při sňatečném projevu vůle ani porušení formálních náležitostí sňatku.

Jak je z uvedených výčtů patrné, kanonická úprava, na rozdíl od občanského práva, obsahuje mnohem rozsáhlejší materii překážek, které brání vzniku manželství. Vzhledem k předmětu této práce, jímž je komparace jednotlivých institutů, budou následně podrobněji popsány pouze překážky, které lze porovnat se sekulární úpravou. Jedná se tedy o překážky nedostatku věku, nedostatku svéprávnosti, překážky trvajícího manželství, překážky pokrevního a zákonného příbuzenství. Pro přehlednost bude vždy uveden kánon a ustanovení jednotlivého § občanského zákoníku. V další části budou také popsány zákonné překážky kanonické úpravy, ale vzhledem k předmětu práce už méně podrobně.

3.3. Manželské překážky - společné pro obě právní úpravy

3.3.1. Překážka věku

§ 672 OZ

(1) *Manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný.*

(2) *Soud může ve výjimečných případech povolit uzavření manželství nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil šestnácti let věku, jsou-li pro to důležité důvody.*

CIC/1983 kánon 1083

§ 1. Muž před dovršeným šestnáctým rokem věku, žena před čtrnáctým, rovněž dovršeným, nemohou platně uzavřít manželství.

§ 2. Biskupská konference může stanovit vyšší věk pro dovolené uzavření manželství.

Tato překážka klade na snoubence požadavky určité zralosti, jak fyzické, tak rozumové. Při uzavření manželství by si snoubenci měli uvědomovat a chápat, jaké povinnosti a úkoly z rozhodnutí vstoupit do manželství plynou. Zákonodárce stanovil nejnižší možnou hranici pro vstup do manželství.

Překážka věku je upravena v občanském zákoníku v ustanovení § 672, kde je uvedeno, že „*manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný*“. Aby se jednalo o zákonnou překážku, musí být splněny obě podmínky, to znamená, nezletilost i nesvéprávnost. Plné svéprávnosti člověk dovršuje dosažením osmnácti let věku.¹⁰⁶ Zákon připouští dvě výjimky, a to přiznáním svéprávnosti soudem nebo uzavřením manželství. V obou případech ale musí být nezletilému alespoň šestnáct let. Pokud by tedy nezletilému, který je starší šestnácti let, nebyla přiznána svéprávnost a uzavřel by manželství, mohl by soud, na návrh jakékoliv osoby, která prokáže právní zájem na takovém prohlášení, uznat takové manželství za neplatné.¹⁰⁷ Může ovšem nastat situace, kdy dojde k zániku takového manželství, např. smrtí jednoho z manželů, nebo dojde k dovršení věku osmnácti let, případně dojde k narození dítěte z tohoto manželství.

¹⁰⁶ Ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁰⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 40.

V takových případech už nemůže být manželství prohlášeno za neplatné.¹⁰⁸ Pokud člověk nabyde svéprávnost manželstvím a manželství zanikne nebo je prohlášeno za neplatné, svéprávnost se již neztrácí.¹⁰⁹

Také kanonické právo stanoví minimální věkovou hranici, které musí snoubenci dosáhnout, aby mohli platně uzavřít manželství. Tato hranice je u muže šestnáct let, u ženy čtrnáct let. Z věkové hranice uvedené v kánonu 1083 je patrné, že kanonická úprava je platná pro celý katolický svět, kde různé země mají odlišný náhled na fyzickou a duševní zralost. Nicméně je v kompetenci biskupské konference jednotlivých zemí, aby dle zvyklostí a s ohledem na sekulární právo, stanovilo vyšší věk pro uzavření manželství.¹¹⁰ V rámci předmanželské pastorační péče by měli jednotliví duchovní v daných zemích působit na mladé lidi, aby neuzavírali manželství před hranicí stanovenou světským právem.¹¹¹

Překážka věku je překážka dispenzovatelná, pochází částečně z práva božského a částečně z práva církevního. Dispenz¹¹² uděluje místní ordinář¹¹³ a v případě udělení dispenze musí určit individuálně hranici danou přirozeným právem.¹¹⁴

¹⁰⁸ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 42.

¹⁰⁹ Ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁰ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 35.

¹¹¹ Srov. CIC/1983, c. 1072

¹¹² Dispenz neboli zbavení vázanosti či uvolnění z účinků církevního zákona uděluje v mezích své působnosti církevní autorita, která je k aktu oprávněna ze zákona. Je vydávána písemně s výjimkou případů, v nichž právo připouští i ústní formu. Srov. CIC/1983, c. 85; TRETERA, J. R., HORÁK, Z. *Slovník církevního práva*, s. 41.

¹¹³ Místním ordinářem se rozumí papež, diecézní biskup a osoby, které jsou, ač jen pouze prozatímně, představenými místní církve nebo společenství jí na roveň postaveného podle kán. 368, dále osoby, které v nich mají řádnou obecnou výkonnou moc, to jest generální a biskupští vikáři. Srov. CIC 1983, c. 134.

¹¹⁴ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 49.

3.3.2. Překážka omezené svéprávnosti zletilého

§ 673 OZ

Manželství nemůže uzavřít osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena.

CIC/1983 kánon 1095

„Nezpůsobilí pro uzavření manželství jsou:

- 1. kdo nemají dostatečné užívání rozumu;*
- 2. kdo mají závažnou poruchu soudnosti, co do podstatných práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají;*
- 3. kdo z psychických důvodů nejsou schopni převzít podstatné manželské povinnosti.“*

Tato překážka se týká omezení svéprávnosti u zletilé osoby. Oproti předcházející úpravě v zákoně o rodině dochází ke změně, neboť tehdy se jednalo o zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům.¹¹⁵ Další odlišnosti oproti předcházející právní úpravě se týkají i důvodů pro omezení svéprávnosti v souvislosti s nadměrným požíváním alkoholických nápojů, či požíváním omamných látek. Současná právní úprava umožňuje omezit svéprávnost člověka v takovém rozsahu, v jakém člověk není schopen právně jednat, a to z důvodu duševní poruchy, která však není pouze přechodná.¹¹⁶ Důležitá u této překážky je okolnost, zda je svéprávnost omezena „v této oblasti“, čímž myslíme ve sňatečné způsobilosti. Pokud by člověk, jehož svéprávnost byla omezena ve sňatečné způsobilosti, uzavřel manželství, manželství by vzniklo. Soud by mohl manželství prohlásit za neplatné pouze v případě návrhu druhého manžela, nikoli kohokoliv, kdo má na návrhu právní zájem.¹¹⁷

Kanonické právo také upravuje situace, kdy člověk trpí psychickou poruchou nebo duševní nemocí a chybí mu praktický úsudek ve vztahu ke vzájemným právům a povinnostem manželů.

¹¹⁵ Ustanovení § 14 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině.

¹¹⁶ Ustanovení § 57 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*. s. 42-43.

Neschopnost k uzavření manželství je tedy z důvodu nedostatečného užívání rozumu, z důvodu závažné poruchy soudnosti a z psychické neschopnosti převzít podstatné manželské povinnosti. V případě nedostatečného užívání rozumu se jedná o dvě možnosti. Buď se jedná o celkový nedostatek rozumových schopností, kdy příčinou mohou být schizofrenie, maniodepresivní psychóza, nebo se jedná o dočasnou poruchu užívání rozumu, např. z důvodu užívání návykových látek. V případě omezení způsobilosti záleží vždy na církevním soudu a posudku znalce.¹¹⁸

V případě uzavření občanského sňatku osobou, trpící duševní poruchou, která není jen přechodná, by se mohlo jednat o zdánlivé manželství. To znamená, že by manželství vůbec nevzniklo a nebyla by zde možná ani jeho konvalidace.

3.3.3. Překážka dosud trvajících manželství

§ 674 OZ

Manželství nemůže uzavřít osoba, která již dříve uzavřela manželství, ani osoba, která již dříve vstoupila do registrovaného partnerství nebo jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí, a toto manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí trvá.

CIC/1983 kánon 1085

§ 1. Neplatně uzavírá manželství ten, kdo je vázán dřívějším manželstvím, i nedokonaným.

§ 2. I když dřívější manželství je neplatné nebo rozloučené z jakéhokoliv důvodu, nelze tím samým nové manželství uzavřít, dokud není s jistotou známa neplatnost nebo rozloučení předchozího manželství.

Překážku pro uzavření manželství představují jak dosud trvajících manželství, tak i registrované partnerství a nově, oproti předcházející právní úpravě, i svazky uzavřené

¹¹⁸ Srov. NĚMEC, D. Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo, s. 107.

v zahraničí.¹¹⁹ Překážka dosud trvajícího manželství vychází z principu monogamie. Pokud by byl předchozí svazek zrušen, nebo by zanikl, došlo by ke konvalidaci manželství, které bylo uzavřeno později.¹²⁰ Manželství, které by bylo uzavřené v rozporu s touto překážkou, může být prohlášeno za neplatné na základě návrhu každého, kdo má na tom právní zájem.

Pokud osoba uzavře za trvání svého manželství nové manželství, dopouští se trestného činu¹²¹ a může být potrestána odnětím svobody až na dva roky. Stejně tak může být potrestána osoba, která uzavře manželství s člověkem, který je již ženatý, či vdaná. Trestněprávní úprava se v tomto případě nezabývá registrovanými svazky, týká se pouze svazků uzavřených mezi mužem a ženou.¹²²

Z kanonického hlediska je východiskem pro tuto překážku nerozlučitelnost, trvalost a výlučnost manželství. Každé platně uzavřené manželství zavazuje manžele a brání jim uzavřít další manželský svazek. V případě uzavření svátostného manželství, které je dokonané, jedná se o manželství absolutně nerozlučitelné a nelze je rozloučit ani na základě privilegií. Z toho vyplývá, že podle kanonického práva nelze uzavřít druhé manželství.

Kanonické manželství trvá i v případě, že manželé spolu nebydlí a nežijí společně, nebo když byli rozvedeni podle sekulárního práva. Stejně tak manželství trvá, pokud neskončilo pravomocným rozhodnutím řízení o rozloučení nebo o neplatnosti manželství.

Tato překážka je božského práva a je nedispenzovatelná.

Manželství vždy zanikne smrtí jednoho z manželů, nebo je-li prohlášeno církevní autoritou za neplatné od počátku (pravomocným rozhodnutím).¹²³

¹¹⁹ Může se jednat o občanský pakt solidarity, který je formou partnerského svazku ve Francii. Tyto svazky umožňují uzavřít manželství jak osobám stejného pohlaví, tak i osobám různého pohlaví.

¹²⁰ Ustanovení § 682 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹²¹ Ustanovení § 194 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹²² Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. II, § 140-421, s. 1905-1906.

¹²³ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 52-53.

3.3.4. Překážka pokrevního a zákonného příbuzenství

§ 675 OZ

Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, ani mezi sourozenci, totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením.

CIC/1983 kánon 1091

§ 1. V přímé linii pokrevního příbuzenství je neplatné manželství mezi všemi předky a potomky, jak legitimními, tak přirozenými.

§ 2. V boční linii je neplatné manželství až do čtvrtého stupně včetně.

§ 3. Překážka pokrevního příbuzenství se nenásobí.

§ 4. Nikdy se nedovoluje manželství, jestliže je nějaká pochybnost, zda strany jsou pokrevně příbuzné v některém stupni přímé linie nebo ve druhém stupni boční linie.

Tato manželská překážka má také historické kořeny. Zákon taxativně vyjmenovává osoby v příbuzenském vztahu, které nemohou uzavřít manželství. Jedná se o příbuzné v přímé linii (předky a potomky) a příbuzné v boční linii (sourozenci). Zde se nerozlišuje, zda se jedná o pokrevní příbuzné nebo o příbuzné, jejichž příbuzenský vztah vznikl osvojením. Co se týká sourozenců, nesmí uzavřít manželství jak sourozenci, kteří mají společné oba rodiče (plnorodí), tak jenom jednoho rodiče (polorodí). Pokud dojde k uzavření manželství mezi předky a potomky, nebo mezi sourozenci, ať už v příbuzenstvu pokrevním, či vzniklým osvojením, soud takové manželství prohlásí za neplatné i po jeho zániku a to na návrh každého.¹²⁴

Tato manželská překážka brání uzavření manželství mezi osobami, které jsou blízkými pokrevními příbuznými. Manželství mezi pokrevními příbuznými bylo zakázáno již židovským a římským právem.¹²⁵ CIC/1983 kánon 108 upravuje počítání linií a stupňů.¹²⁶ Buď jde o přímou linii (to je vztah mezi předky a potomky), to znamená, že jedna osoba pochází od druhé (děd – vnučka). V případě vztahu mezi jinými

¹²⁴ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 48.

¹²⁵ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 54.

¹²⁶ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 302.

příbuznými, se jedná o boční linii (sourozenci, strýc – neteř).¹²⁷ Počítání stupňů vychází z římského způsobu počítání¹²⁸ a to tak, že osoby jsou v takovém stupni příbuzenství, kolik bylo nutných porodů, aby tento vztah mohl vzniknout.¹²⁹

Pokud vzniknou pochybnosti o příbuzenství, neuděluje se dispens v přímé linii vždy, v boční linii do 2. stupně.¹³⁰

3.3.5. Překážka zákonného příbuzenství

CIC/1983 kánon 1094

Platně nemohou uzavřít mezi sebou manželství ti, kdo jsou ve vztahu zákonného příbuzenství vzniklého z osvojení, a to v přímé linii nebo ve druhém stupni boční linie.

Zákonné příbuzenství je vztah založený na základě osvojení. Toto příbuzenství se počítá na linie a stupně stejně jako u pokrevního příbuzenství, tzn., že překážka platí v celé přímé linii a ve druhém stupni boční linie. Překážka zaniká zánikem osvojení.

Tato překážka je církevního práva a je dispensovatelná. Dispens uděluje místní ordinář.

3.3.6. Překážka poručenství, pěstounství a svěření

§ 676 OZ

Manželství nemůže být uzavřeno mezi poručníkem a poručencem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem.

Tato překážka je oproti zákonu o rodině v občanském zákoníku zakotvena nově. Vztah mezi poručníkem a poručencem, dítětem a osobou do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem, by mohl vyvolat vztah závislosti jedné osoby na druhé.

¹²⁷ Srov. NEMEC, M. *Základy kánonického práva*, s. 121.

¹²⁸ Srov. HRDINA, A. *Kánonické právo*, s. 302.

¹²⁹ Srov. NEMEC, M. *Základy kánonického práva*, s. 121.

¹³⁰ tamtéž

Z tohoto důvodu slabší strany požívají větší právní ochrany.¹³¹ Tato manželská překážka ochraňuje závislou osobu velmi krátkou dobu, pouze mezi šestnáctým a osmnáctým rokem života. Nabytím zletilosti zaniká závislé postavení vzniklé z uvedených institutů. V případě uzavření manželství s touto manželskou překážkou dochází ke konvalidaci vždy, jakmile závislá osoba nabude svéprávnosti, resp. uzavře manželství.

Tuto manželskou překážku kanonická úprava nezná.

3.4. Manželské překážky – pouze v kanonickém právu

V této části budou popsány manželské překážky, které civilní právo neupravuje, ale pro celkové pojetí práce je namístě je zmínit. Jsou zde zařazeny i z důvodu, že u některých překážek lze vysledovat shodné prvky se sekulárním právem.

3.4.1. Překážka zločinu

CIC/1983 kánon 1090

§ 1. Kdo za účelem uzavření manželství s určitou osobou přivede smrt jejímu manželovi nebo vlastnímu manželovi, uzavírá toto manželství neplatně.

§ 2. Rovněž neplatně uzavírají mezi sebou manželství ti, kdo fyzickou nebo mravní součinností přivedli smrt manžela.

Překážka zločinu byla po dlouhá staletí spojována s cizoložstvím.¹³² V současné právní úpravě už nehraje cizoložství hlavní roli, ale důvodem pro tuto překážku je přesně specifikovaný zločin, který spočívá ve vraždě partnera, který je překážkou uzavření manželství. Zločinu se mohou dopustit buď oba nupturienti společně, nebo pouze jeden z nich a to buď přímo, kdy vraždu sami vykonají, nebo nepřímo, tím, že si pro vykonání tohoto zločinu někoho najmou.¹³³

¹³¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 48-49.

¹³² Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 64-65.

¹³³ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 66; KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 47.

Tato překážka je církevního práva a je dispensovatelná. Předpokládá se zde, že se viník může napravit a svého činu litovat.¹³⁴ Udělení dispenze je vyhrazeno Apoštolskému stolci.¹³⁵ Český právní řád tuto překážku nezná.

3.4.2. Překážka únosu nebo zadržování

CIC/1983 kánon 1089

Mezi mužem a ženou, která byla odvedena nebo je zadržována za účelem uzavření manželství, nemůže vzniknout platné manželství, leda že by potom žena, osvobozena z moci únosce a nacházející se na místě pro ni bezpečném a svobodném, sama se dobrovolně rozhodla pro manželství.

V současné době se tato překážka vyskytuje zřídka, ale v historii měla své opodstatnění.¹³⁶ Touto překážkou je chráněna nevěsta, která nemusí dokazovat míru svobodné vůle, manželství je neplatné faktem únosu nebo zadržování. Únos (*raptus*) znamená „*násilné přemístění osoby na jiné místo a její zadržování na tomto místě spojené s omezením osobní svobody za účelem dosažení jejího jednání*“¹³⁷ - v případě této manželské překážky vyjádření manželského souhlasu. Únoscem nemusí být nutně budoucí manžel, ale i jiná osoba. Podstatný je zde účel, pro který se únos či zadržování děje, jímž je uzavření manželství proti vůli budoucí nevěsty.

Tato překážka je církevního práva, nedispensuje se, ale může zaniknout, pokud se žena rozhodne svobodně a sama pro uzavření manželství. Toto musí učinit na místě a za situace, kdy již není omezena její osobní svoboda a ona se pro manželství rozhodne dobrovolně. V tomto případě překážka odpadá a manželství je zplatněno.¹³⁸ Tato překážka může být i dispensována místním ordinářem.¹³⁹

¹³⁴ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 66.

¹³⁵ Srov. CIC/1983, c. 1078, § 2.

¹³⁶ Srov. McAREAVEY, J. *The canon law of marriage and the family*, s. 90.

¹³⁷ NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 62.

¹³⁸ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 250.

¹³⁹ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 47.

Zajímavé je, že tato překážka chrání pouze ženu. V případě, že by byl unesen či zadržován muž, jednalo by se o neplatnost manželství z důvodu „absence svobody manželského souhlasu.“¹⁴⁰ Na závěr je třeba uvést, že výskyt této překážky je v naší zemi možný spíše teoreticky.

Český právní řád tuto překážku nezná, ale pamatuje na podobné situace. Pokud by byl projev vůle o vstupu do manželství učiněn pod nátlakem spočívajícím v užití násilí,¹⁴¹ manželství by bylo prohlášeno za neplatné.¹⁴²

3.4.3. Překážka neschopnosti

CIC/1983 kánon 1084

§ 1. Neschopnost k souloži, předchozí a trvalá, ať na straně muže nebo ženy, ať absolutní nebo relativní, zneplatňuje manželství co do jeho podstaty.

§ 2. Jestliže je překážka neschopnosti pochybná, ať pochybností právní nebo skutkovou, není překážkou pro uzavření manželství; pokud pochybnost trvá, manželství nemůže být prohlášeno za neplatné.

§ 3. Neplodnost manželství ani nezakazuje, ani nezneplatňuje, při zachování kán. 1098.

Okolnost, která v případě této manželské překážky zneplatňuje manželství, spočívá v neschopnosti muže a ženy mít spolu intimní styk. Musí se jednat o okolnost, která předcházela uzavření manželství. Pokud by tento problém nastal až v průběhu manželství, ať už vlivem nějaké nemoci či úrazu, nejednalo by se o manželskou překážku. Problém impotence může být jak u obou partnerů, tak u jen jednoho z nich. Stejně tak problém impotence může být spojen s neschopností mít intimní styk s jakýmkoliv člověkem opačného pohlaví, nebo pouze s jednou konkrétní osobou.¹⁴³ Stejně tak je důležitá okolnost, která spočívá v trvalosti a nemožnosti vyléčení takového problému.

¹⁴⁰ HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 301.

¹⁴¹ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 64.

¹⁴² Ustanovení § 680 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁴³ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 48.

V případě této manželské překážky je nutné rozlišovat neschopnost k souloži, neboli impotenci, a neplodnost. Neplodnost není považována za překážku k platně uzavřenému manželství. Pokud by však partner zatajil před svým nastávajícím, že je neplodný, jednalo by se o vadu souhlasu pro omyl.¹⁴⁴ Přestože neschopnost přivést na svět společného potomka může výrazně narušit manželské soužití, není takovou okolností možno považovat za manželskou překážku. Překážka neschopnosti k souloži je práva přirozeného.

V českém sekulárním právu není upravena překážka neschopnosti k souloži. Snoubenci však mají povinnost před uzavřením manželství seznámit se navzájem se svým zdravotním stavem. Skutečnost, že by jeden před druhým zatajil závažnou nemoc, která by se mohla např. týkat i impotence, není nijak sankcionována, ani nemá vliv na platnost manželství.

Následující část bude věnována manželským překážkám, které chrání náboženské přesvědčení a náboženské závazky. Jedná se o manželské překážky, které nejsou upraveny v českém právním řádu a nevykazují se sekulární úpravou žádnou shodu.

3.4.4. Překážka různosti náboženství

CIC/1983 kánon 1086

§ 1. Neplatné je manželství mezi dvěma osobami, z nichž jedna je pokřtěna v katolické církvi nebo do ní přijatá a neodpadla od ní formálním úkonem, a druhá osoba je nepokřtěná.

§ 2. Od této překážky se může udělit dispensa až po splnění podmínek v kán. 1125 a 1126.

§ 3. Jestliže některá strana je v době uzavření manželství obecně považována za pokřtěnou nebo jestliže její křest byl pochybný, předpokládá se podle kán. 1060 platnost manželství, dokud se s jistotou neprokáže, že jedna strana je pokřtěna a druhá pokřtěna není.

¹⁴⁴ Strov. HRDINA, A. *Kanonické právo. Zvláštní část*, 1996, s. 87.

Účelem překážky různosti náboženství je ochrana stability manželství a ochrana víry katolického partnera. Pokud chce uzavřít manželství katolík s nepokřtěnou osobou, musí splnit před sňatkem určité podmínky. Překážka různosti náboženství je církevního práva, a proto je dispenzovatelná. Místní ordinář může udělit svolení se svazkem katolíka s nekatolíkem, pokud katolík prohlásí, že bude ochraňovat svoji víru a katolickou víru bude předávat i svým dětem, stejně tak, že zajistí i křest svých dětí. Nekatolický nupturient si musí být vědom takových příslibů a povinností, které vyplývají z katolické příslušnosti. Oba nastávající manželé musí být poučeni o podstatných vlastnostech manželství a nesmí je vylučovat.¹⁴⁵ „*Důvodem těchto podmínek není náboženská nadřazenost nebo nesnášenlivost, ale spíše starostlivost o náboženskou stabilitu rodiny a tím i společnosti.*“¹⁴⁶ Tato překážka se nevztahuje na případy, kdy chce uzavřít manželství katolík s křesťanem jiné církve nebo církevního společenství, v takovém případě se jedná o zákaz manželství, které může povolit ordinář po splnění určitých podmínek.¹⁴⁷ Ordinář v takovém případě může udělit souhlas s uzavřením manželství, mimo jiné za podmínky, že se obě strany poučí o cílech a podstatných vlastnostech manželství.¹⁴⁸

3.4.5. Překážka svěcení

CIC/1983 kánon 1087

Neplatně uzavírá manželství, kdo přijal svátost svěcení.

Tato manželská překážka řeší situace, kdy osoba, která přijala svátost svěcení, může uzavřít platně manželství. Od této překážky může dispenzovat pouze Apoštolský stolec.¹⁴⁹ Dispenz není nikdy udělena biskupům, kněžím pouze ve zcela výjimečných situacích, a je spojena se zákazem posvátné služby.¹⁵⁰ Jáhnům také uděluje dispenz Apoštolský stolec. V nebezpečí smrti ji mohou udělit i místní ordinář, duchovní správce nebo zpovědník. Pokud by duchovní nebo člen řeholní společnosti uzavřel občanský

¹⁴⁵ Srov. CIC/1983, c. 1125.

¹⁴⁶ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 50-51.

¹⁴⁷ Srov. CIC/1983, c. 1124-1126.

¹⁴⁸ CIC/1983, kánon 1125, 3°.

¹⁴⁹ Srov. CIC/1983, c. 1078, § 2.

¹⁵⁰ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 58.

sňatek, ztratil by nárok na úřad,¹⁵¹ který vykonává, a byl by propuštěn z řeholní společnosti.¹⁵²

3.4.6. Překážka řeholního slibu čistoty

CIC/1983 kánon 1088

Neplatně uzavírá manželství, kdo je vázán veřejným doživotním slibem čistoty v řeholní společnosti.

Překážkou k uzavření manželství je slib čistoty uzavřený na celý život ve schválené řeholi.¹⁵³ Tato manželská překážka se nevztahuje na osoby, které mají závazky v sekulárních institutech a ve společnostech apoštolského života.¹⁵⁴ Tato překážka je dispenzovatelná, dispenz může udělit Apoštolský stolec,¹⁵⁵ ale stejně jako u překážky svěcení se tak děje velice zřídka.¹⁵⁶

3.4.7. Překážka švagrovství

CIC/1983 kánon 1092

„Švagrovství“ v přímé linii činí manželství neplatným v kterémkoliv stupni.

Švagrovství neboli *afinita* je vztah, který vzniká uzavřením manželství mezi manželem a pokrevními příbuznými jeho manželky, nebo mezi manželkou a pokrevními příbuznými jejího manžela. Počítání linií a stupňů je stejné jako u pokrevního příbuzenství.¹⁵⁷ „Překážka švagrovského příbuzenství nebrání ženě vzít si bratra svého zemřelého manžela a muži nebrání vzít si sestru své zemřelé žen.“¹⁵⁸ Tato překážka je církevního práva a místní ordinář od ní může dispenzovat.

¹⁵¹ Srov. CIC/1983, c. 194 § 1.

¹⁵² Srov. CIC/1983, c. 694 § 1.

¹⁵³ Srov. ŠKURKA, E. *Manželské právo*, s. 43.

¹⁵⁴ Srov. CIC/1983, c. 710, c. 731.

¹⁵⁵ Srov. CIC/1983, c. 1078, § 2.

¹⁵⁶ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 250.

¹⁵⁷ Srov. CIC/1983, c. 109.

¹⁵⁸ KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 57.

Institut švagrovství také upravuje občanský zákoník v ustanovení § 774.¹⁵⁹ Na rozdíl od historických právních úprav¹⁶⁰ a na rozdíl od kanonického práva není švagrovství v českém právu manželskou překážkou.

3.4.8. Překážka veřejné počestnosti

CIC/1983 kánon 1093

Překážka veřejné počestnosti vzniká z neplatného manželství po začátku společného života anebo z veřejně dokazatelného nebo veřejného konkubinátu; činí manželství neplatným v prvním stupni přímé linie mezi mužem a pokrevními příbuznými ženy a naopak.

Pokud spolu muž a žena žijí v neplatném manželství, nebo společně žijí v nesezdaném svazku, nemohou po případném rozchodu vstoupit do platného manželství s příbuzným druhé strany, a to v přímé linii v prvním stupni. Prakticky to znamená, že si muž nemůže vzít matku nebo dceru své ženy a žena nemůže uzavřít platné manželství s otcem nebo synem svého muže. Účelem této překážky je ochrana mezilidských vztahů v rámci rodiny.

Tato překážka je církevního práva, je dispenzovatelná. Dispenz udílí místní ordinář. Pokud by došlo ke zplnění původně neplatného manželství nebo k uzavření manželství, bude se jednat o překážku švagrovství.¹⁶¹

V literatuře, která se zabývá církevními manželskými překážkami, se ještě uvádí překážka duchovního příbuzenství. Jednalo se o překážku mezi křesťním kmotrem a křtěncem. Tato překážka zanikla v západní církvi nabytím účinnosti CIC/1983.¹⁶²

Sekulární úprava nezná překážku duchovního příbuzenství.

¹⁵⁹ „Vznikem manželství vznikne švagrovství mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela; v jaké linii a v jakém stupni je někdo příbuzný s jedním manželem, v takové linii a v takovém stupni je sešvagřen s druhým manželem. Zanikne-li manželství smrtí jednoho z manželů, švagrovství tím nezaniká.“

¹⁶⁰ Srov. zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

¹⁶¹ Srov. NĚMEC, D. Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo, s. 76.

¹⁶² Srov. NĚMEC, D. Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo, s. 78.

3.5. Nedostatky manželského souhlasu

U manželského souhlasu se předpokládá shoda mezi úmyslem a slovním vyjádřením. Kodex kanonického práva upravuje rozsáhlou materii nedostatků manželského souhlasu, které můžeme rozdělit na nedostatky v poznání, kterými jsou nedostatečné užívání rozumu,¹⁶³ porucha soudnosti,¹⁶⁴ nevědomost o podstatě manželství,¹⁶⁵ omyl v osobě a ohledně vlastností druhého nupturienta,¹⁶⁶ omyl ohledně vlastností nupturienta zapříčiněný podvodem,¹⁶⁷ omyl ohledně podstatných vlastností manželství,¹⁶⁸ omyl ohledně platnosti manželství,¹⁶⁹ nedostatky ve vůli, kterými jsou psychická neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti,¹⁷⁰ simulace souhlasu,¹⁷¹ nesplnění podmínky do minulosti nebo do budoucnosti,¹⁷² násilí nebo vážný strach,¹⁷³ nedostatky v prezentaci souhlasu, kterými jsou vnější vyjádření vnitřního souhlasu,¹⁷⁴ uzavření manželství prostřednictvím zástupce a prostřednictvím tlumočnicka.¹⁷⁵

Nedostatky manželského souhlasu lze také dělit na vady rozumu a vady vůle.¹⁷⁶ Vady manželského souhlasu jsou nejčastějšími problémy, které řeší církevní soudy.¹⁷⁷ Pro účel této práce, tzn. pro komparaci, je nutné říci, že jen některé uvedené instituty lze porovnat se sekulární úpravou.

V kánonu 1095 CIC/1983 je vyjádřen institut nezpůsobilosti pro uzavření manželství. Tento institut byl již porovnán v části manželské překážky s institutem omezená svéprávnost.¹⁷⁸

¹⁶³ Srov. CIC/1983, c. 1095/1.

¹⁶⁴ Srov. CIC/1983, c. 1095/2.

¹⁶⁵ Srov. CIC/1983, c. 1096.

¹⁶⁶ Srov. CIC/1983, c. 1097.

¹⁶⁷ Srov. CIC/1983, c. 1098.

¹⁶⁸ Srov. CIC/1983, c. 1099.

¹⁶⁹ Srov. CIC/1983, c. 1100.

¹⁷⁰ Srov. CIC/1983, c. 1095/3.

¹⁷¹ Srov. CIC/1983, c. 1101.

¹⁷² Srov. CIC/1983, c. 1102.

¹⁷³ Srov. CIC/1983, c. 1103.

¹⁷⁴ Srov. CIC/1983, c. 1104.

¹⁷⁵ Srov. CIC/1983, c. 1105,1106.

¹⁷⁶ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 253.

¹⁷⁷ Srov. KLIMEŠ, P. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*, s. 59.

¹⁷⁸ Ustanovení § 673 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

3.5.1. Nedosažení potřebného minima znalostí o manželství

CIC/1983 kánon 1096

§ 1. Ke vzniku manželského souhlasu je nutné, aby uzavírající strany alespoň věděly, že manželství je trvalé společenství mezi mužem a ženou, zaměřené k potomstvu, které vzniká na základě nějaké sexuální součinnosti.

§ 2. Znalost tohoto se po pubertě předpokládá.

Snoubenci by si měli uvědomovat, že manželství není svazkem pouze na dobu určitou, ale že je to trvalé společenství mezi mužem a ženou a to především v souvislosti s dnešní rozvodovostí, kdy mladí lidé mohou nabýt dojmu, že je v pořádku, pokud během života uzavřou několik manželství.

Neplatně mohou uzavřít manželství osoby, které by neměli základní povědomost o samotném aktu dokonání manželství, z kterého mohou vzejít potomci ¹⁷⁹ „Společenství neznamená jen pohlavní jednotu, ale i vzájemnou spolupráci, podporu a pomoc.“¹⁸⁰ Současně se předpokládá, že jsou jedinci vstupující do manželství po období puberty s tímto srozuměním. Český právní řád neupravuje podobné ustanovení.

3.5.2. Omyl ohledně vlastností druhého nupturienta zapříčiněný podvodem

CIC/1983 kánon 1098

Neplatně uzavírá manželství, kdo byl oklamán podvodem za účelem dosažení souhlasu, když podvod se týká nějaké vlastnosti druhé strany, a tato vlastnost může vážně narušit společenství manželského života.

¹⁷⁹ Srov. KLIMEŠ, P. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*. s. 62.

¹⁸⁰ KLIMEŠ, P. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*. s. 62.

Podvodné jednání musí být provedeno úmyslně, buď tím, že je podváděný uveden v omyl nebo udržován ve stavu omylu za účelem získání manželského souhlasu. Jedná se o případy, kdy nupturient vstupuje do manželství s partnerem, u kterého předpokládá nějakou vlastnost, na kterou klade důraz. O podvod se jedná, pokud tato vlastnost „*může vážně narušit společenství manželského života*“. Může se jednat o vážnou nemoc, neplodnost, homosexualitu, závislost na návykových látkách.¹⁸¹ České sekulární právo obdobné ustanovení neupravuje.

3.5.3. Omyl ohledně platnosti manželství

CIC/1983 kánon 1100

Vědění nebo domněnka o neplatnosti manželství nevyklučuje nutně manželský souhlas.

Tento případ nastává, kdy „*strany (nebo jedna z nich) jsou mylně přesvědčeny o platnosti manželství (objektivně) neplatného, jakož i tehdy, kdy jsou přesvědčeny, že uzavřely neplatné manželství, které však je ve skutečnosti platné.*“¹⁸² Český právní řád toto neřeší.

3.5.4. Simulace souhlasu

CIC/1983 kánon 1101

§ 1. Předpokládá se, že vnitřní souhlas vůle odpovídá slovům nebo znamením použitým při uzavírání manželství.

§ 2. Neplatně se uzavírá manželství, jestliže jedna nebo obě strany vylučují pozitivním úkonem vůle samo manželství nebo některý podstatný prvek manželství nebo některou podstatnou vlastnost.

Neplatně by uzavřel manželství ten, kdy by vnitřní přesvědčení o vstupu do manželství neodpovídalo vnějšímu projevu vůle. Simulace souhlasu může být jak totální, tak

¹⁸¹ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 103; POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 48.

¹⁸² POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 47.

parciální.¹⁸³ Neplatně by vstupoval do manželství ten, jež by chtěl získat např. majetek, dědictví. Částečné předstírání manželského souhlasu souvisí s výhradou k podstatné vlastnosti manželství nebo k podstatnému prvku manželství.¹⁸⁴ Český právní řád podobnou podmínku neupravuje.

3.5.5. Nesplnění podmínky do minulosti nebo do přítomnosti

CIC/1983 kánon 1102

§ 1. Nemůže být platné uzavřeno manželství pod podmínkou do budoucna.

§ 2. Manželství uzavřené s podmínkou do minulosti nebo do přítomnosti je nebo není platné podle toho, zda se splnila nebo nesplnila.

§ 3. Podmínka, o níž v § 2, může být dovoleně stanovena jen s písemným dovolením místního ordináře.

Kanonické právo zakazuje uzavřít sňatek s podmínkou do budoucna, uzavřené manželství s takovou podmínkou je vždy neplatné bez ohledu na to, zda byla podmínka splněna, či nikoliv.¹⁸⁵ U manželství, které je uzavřené s podmínkou do minulosti, nebo přítomnosti, záleží na tom, zda se podmínka splnila nebo nesplnila.¹⁸⁶ V českém právu není podobná podmínka upravena.

3.5.6. Nedostatky manželského souhlasu v porovnání s českým právním řádem

Kanonické právo i občanský zákoník upravují situace, kdy je projev vůle činěn pod nátlakem, či je projev vůle učiněn v důsledku omylu v osobě druhého nupturientů nebo v důsledku omylu týkající se povahy právního úkonu.

¹⁸³ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo. Zvláštní část*, 1996, s. 84.

¹⁸⁴ NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 113.

¹⁸⁵ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 52.

¹⁸⁶ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 116.

Český právní řád na to pamatuje v ustanovení § 684 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, kde se uvádí: „Soud prohlásí manželství za neplatné na návrh manžela, jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo vyhrožováním násilím nebo jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn jen v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání. Návrh lze podat nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy tak manžel mohl vzhledem k okolnostem nejdříve učinit, popřípadě kdy se dozvěděl o pravém stavu věci.“¹⁸⁷ Obdobné důvody neplatnosti manželství v kanonickém právu jsou upraveny v následujících institutech.

Násilí nebo vážný strach

CIC/1983 kánon 1103

Neplatné je manželství uzavřené vlivem násilí nebo vážného strachu způsobeného z vnějšku i neúmyslné, kdy je dotyčný nucen zvolit manželství, aby se zbavil násilí nebo strachu.

Manželství musí být uzavřené dobrovolně, násilí vyvolávající strach a ovlivňující rozhodnutí o uzavření manželství může být fyzické nebo morální.

Omyl v osobě a ohledně vlastností druhého nupturienta

CIC/1983 kánon 1097

§ 1. Omyl co do osoby činí manželství neplatným.

§ 2. Omyl co do vlastnosti osoby, i když je příčinou smlouvy, zneplatňuje manželství jen v případě, když tato vlastnost byla přímo a hlavně vyžadována.

Omyl v osobě může nastat v případě záměny u jednobuněčných dvojčat, v zemích, kde nevěsta při obřadu skrývá tvář za závoj, v případě uzavírání manželství prostřednictvím zástupce, kdy plnou moc vydala jiná osoba.¹⁸⁸ Omyl co do vlastnosti osoby způsobuje neplatnost uzavřeného manželství v případě, pokud se manželský souhlas vztahuje ke konkrétní vlastnosti, která je přímo vyžadována.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 64.; Ustanovení § 684 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁸⁸ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 100.

¹⁸⁹ Tamtéž s. 101.

Omyl ohledně podstatných vlastností manželství

CIC/1983 kánon 1099

Omyl co do jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství činí manželský souhlas vadným jen v případě, jestliže determinuje vůli k uzavření manželství.

Omyl co do podstatných vlastností musí determinovat vůli k uzavření manželství. Zde je důležitá pastorační příprava na manželství, kdy by se tomuto omylu v rámci pastoračního rozhovoru mohlo předejít, důležité je uvědomění si, že manželství je trvalý a nerozlučitelný svazek.¹⁹⁰

3.6. Nedostatky kanonické formy

Nedostatky kanonické formy lze rozdělit do tří částí - nedostatky na straně nupturientů, nedostatky ze strany svědků, nezpůsobilost oddávajícího.¹⁹¹

Nejčastějším důvodem nedodržení kanonické formy je uzavření manželství, kdy alespoň jeden z manželů je katolík, pouze občanským sňatkem. Kanonické právo neupravuje specifické požadavky na svědky. Je nutné, aby byli dva, a je nutné, aby byli způsobilí a schopni pochopit sňateční obřad. Oddávající s potřebnou jurisdikcí zajišťuje uzavření dovoleného a platného manželství.¹⁹²

¹⁹⁰ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 104-105.

¹⁹¹ Tamtéž s. 157.

¹⁹² Tamtéž s. 127.

4. Zdánlivé manželství

§ 677 OZ

(1) Manželství nevznikne, pokud alespoň u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství, nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství nebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat.

(2) V případě církevního sňatku náleží k těmto náležitostem i skutečnost uzavření sňatku před orgánem oprávněné církve. Neprovádí-li se sňatečný obřad v případě přímého ohrožení života snoubence, jsou těmito skutečnostmi i osvědčení matričního úřadu, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření manželství, jakož i že mezi vydáním tohoto osvědčení a uzavřením sňatku uplynula doba nejvýše šest měsíců.

Pojem zdánlivé manželství (*non matrimonium*), nebo také neexistentní manželství,¹⁹³ označuje stav, kdy manželství vůbec nevznikne. Oproti úpravě v zákoně o rodině, kde byly taxativně vyjmenovány jednotlivé důvody, pro které manželství nemůže vzniknout,¹⁹⁴ současná právní úprava má obecnější charakter. Při sňatečném procesu probíhá celá řada skutečností, ale jenom nesplnění některých může vést k tomu, že manželství vůbec nevznikne. Takovými skutečnostmi může být například, pokud chtějí uzavřít manželství osoby stejného pohlaví, nebo pokud je projev vůle učiněn v žertu nebo před orgánem, který k tomu není oprávněn.

V případě uzavření církevního sňatku je takovou skutečností, která vede k prohlášení zdánlivého manželství, uzavření sňatku před osobou nebo před orgánem církve, která k tomu není oprávněna.¹⁹⁵ Další skutečností, kdy manželství nevznikne, je nedodržení podmínky lhůty šesti měsíců ode dne vydání osvědčení matričního úřadu o splnění všech podmínek k uzavření manželství, do uzavření sňatku. Tato podmínka nemusí být dodržena, pokud by bylo manželství uzavíráno v případě přímého ohrožení života snoubenců.¹⁹⁶

¹⁹³ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 51.

¹⁹⁴ Srov. ustanovení § 17a zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině.

¹⁹⁵ Církev a náboženské společnosti musí být registrovány ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.

¹⁹⁶ Ustanovení § 677 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Tím, že manželství nevzniklo, nemůže vyvolávat ani právní, ani osobní následky. Rozsudek, který určí, zda manželství vzniklo, či nevzniklo, má účinky *ex tunc*. Soud musí při posuzování práv a povinností brát na zřetel dobrou víru jednotlivých osob při jednání, které mělo být sňatkem.¹⁹⁷ Může nastat situace, že manželé za dobu trvání svého svazku počnou dítě nebo si společně pořídí majetek. Soud se tak musí zabývat řešením otázky otcovství a majetkových práv.¹⁹⁸

Soud může rozhodovat o zdánlivosti manželství i bez návrhu toho, kdo by na tom měl právní zájem.¹⁹⁹ Zdánlivé manželství není spojeno s porušením zákonných překážek, potom by se jednalo o neplatnost manželství.

Kanonické právo nerozlišuje neplatné a zdánlivé manželství.

5. Zánik manželství

Kánon 1141 CIC/1983 stanoví: „*Uznané a dokonané manželství nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti.*“ Vychází z principu nerozlučitelnosti manželství, na základě biblické zásady: „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“²⁰⁰ Platná manželství podle kanonického práva zanikají tedy jednak smrtí jednoho nebo obou manželů, prohlášením manžela za mrtvého nebo zrušením manželství. Je-li manželství uzavřeno platně mezi pokřtěnými (i mezi nekatolíky), tedy je to manželství svátostné, stává se tato nerozlučitelnost absolutní. Zrušení manželství za života manželů je možné pouze za přísných podmínek. Kanonické právo zná několik případů, kdy lze platně uzavřená manželství rozloučit. Jedná se o tyto případy:

- nedokonané manželství,
- privilegium Paulinum,
- privilegium výběru manželky nebo manžela,

¹⁹⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 52.

¹⁹⁸ Ustanovení § 679 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

¹⁹⁹ Ustanovení § 678 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁰⁰ Mt 19,6.

- privilegium zajetí,
- privilegium Petrinum.

Tyto instituty budou podrobně popsány v šesté kapitole této práce.

Sekulární úprava připouští zánik manželství pouze z důvodů, které upravuje zákon.²⁰¹ Rozlišujeme, zda k zániku manželství dochází na základě právní události nebo rozhodnutím soudu. V prvním případě se jedná o zánik manželství smrtí jednoho z manželů, zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého nebo zánik manželství změnou pohlaví. V případě druhém se jedná o rozvod, což je jediný zánik manželství za života manželů. Neexistuje jiná možnost. Prohlášením manželství za neplatné manželský svazek nezaniká, ani se neruší.

5.1. Zánik manželství smrtí jednoho z manželů

Zánik manželství smrtí jednoho z manželů je nepřírozenější ze způsobů, jak může manželství zaniknout. V tomto se jak občanská, tak kanonická úprava neliší. Kanonické právo dokonce upravuje, že *„uznané a dokonané manželství nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti“*²⁰² Může nastat i situace, kdy manželé zemřou společně, např. při dopravní nehodě, a nelze přesně určit, který z manželů zemřel první. V takovém případě se má za to, že oba manželé zemřeli současně. Přestože smrtí manželství zaniká, zůstávají pozůstalému manželovi některá občanská práva. Pozůstalý manžel může nadále používat příjmení, které získal uzavřením manželství. V případě, že by se pozůstalý manžel znovu oženil, může toto příjmení nadále užívat, nebo má možnost přijmout příjmení nového partnera, případně užívat obě tato příjmení.²⁰³

²⁰¹ Ustanovení § 754 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁰² Srov. CIC/1983 c. 1141.

²⁰³ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 445.

5.2. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého

5.2.1. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého – OZ

Manželství může také zaniknout prohlášením jednoho manžela za mrtvého.²⁰⁴ Soudní řízení ve věci prohlášení člověka za mrtvého se zahajuje na základě návrhu osoby, která má na zániku manželství právní zájem. Poté, co proběhne soudní řízení, soud určí den smrti zemřelého, což je zároveň den, kdy zaniká manželství prohlášením manžela za mrtvého. Pokud by chtěl pozůstalý manžel uzavřít nové manželství, musí to být až poté, co nabyde právní moc rozsudek prohlášení manžela za mrtvého. V případě, že se zjistí, že člověk, který byl prohlášen za mrtvého, je naživu, manželství se neobnovuje. Pokud by byl člověk prohlášen za nezvěstného,²⁰⁵ manželství by zaniklo až poté, co by nezvěstný byl prohlášen za mrtvého.

5.2.2. Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého – CIC/1983

CIC/1983 kánon 1707

§ 1. Jestliže věrohodnou církevní nebo světskou listinou nelze zjistit smrt manžela, nepovažuje se druhý manžel za zbaveného manželského závazku, dokud diecézní biskup nevydal prohlášení o předpokládané smrti.

§ 2. Prohlášení podle § 1 může diecézní biskup vydat pouze tehdy, když bylo provedeno náležité vyšetřování a z výpovědí svědků a z veřejného mínění nebo z nepřímých důkazů získal mravní jistotu o smrti manžela. Nestačí pouhá nepřítomnost manžela, i když dlouho trvající.

Právní úprava institutu prohlášení manžela za mrtvého je upravena v CIC/1983 v kánonu 1707. Jedná se o případy, kdy nelze smrt jednoho z manželů prokázat z věrohodné církevní (např. výpis z matriky pohřbených), nebo světské listiny (úmrtní list).²⁰⁶

²⁰⁴ Ustanovení § 71 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁰⁵ Ustanovení § 66 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁰⁶ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo. Zvláštní část*, 1996, s. 92-93.

Prohlášení (*declaratio*) o předpokládané smrti manžela, které může vydat diecézní biskup, předchází církevní administrativní procedura,²⁰⁷ ve správním řízení.²⁰⁸ Ta spočívá v opatrování nepřímých důkazů, vyslechnutí svědků či z veřejného mínění, z důvodu získání morální jistoty o smrti manžela. Nestačí tedy, pokud by byl manžel „pouze“ dlouhodobě zmizelý.²⁰⁹ Toto řízení proběhne, i když by byl manžel podle sekulárního právního řádu prohlášen za mrtvého.²¹⁰

Prohlášením manžela za mrtvého se pouze předpokládá jeho smrt, jedná se tedy pouze o relativní zánik manželství a tím i o relativní zánik manželské překážky trvalého manželského svazku, rozhodnutí o prohlášení za mrtvého nikdy nebude pravomocné.²¹¹ V případě, že by později vyšlo najevo, že zemřelý manžel žije, bylo by případné druhé uzavřené manželství partnera prohlášeno za neplatné z důvodu manželské překážky trvalého manželského svazku.²¹² Tato situace by se dala řešit buď obnovením původního manželského svazku, nebo zahájením řízení o rozloučení původního manželského svazku podle kánonu 1141-1150.²¹³

5.3. Zánik manželství změnou pohlaví

Jak již bylo řečeno výše, zánik manželství změnou pohlaví²¹⁴ je institut, který nebyl dosud v českém právním řádu upraven. Je to jeden z institutů, který reflektuje změny ve společnosti. Změnu pohlaví je v České republice možné provést pouze u osoby, která dosud neuzavřela manželství, registrované partnerství nebo obdobný svazek mezi osobami stejného pohlaví v zahraničí. Nebo musí tato osoba prokázat, že manželství, které uzavřela, už zaniklo. Totéž platí v případě uzavření registrovaného či obdobného svazku.²¹⁵ Kanonické právo tento institut neupravuje.

²⁰⁷ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 30.

²⁰⁸ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 354.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 93.

²¹⁰ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 30.

²¹¹ Srov. CIC/1983, c. 1643.

²¹² Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 31; HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 306.

²¹³ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 31.

²¹⁴ Ustanovení § 29 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹⁵ Ustanovení § 21 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických službách.

5.4. Zánik manželství rozvodem

Český právní řád chápe manželství jako trvalý svazek muže a ženy, ale to, že je v právní úpravě uveden jako jeden z možných zániků manželství rozvod, ukazuje, že pokud manželství neplní své funkce, netrvá na jeho zachování. Sekulární úprava tedy vychází ze zásady rozlučitelnosti. V ustanovení § 755 občanského zákoníku je uvedeno, za jakých okolností zákon akceptuje rozvod manželství. Je to za předpokladu, že je manželství *trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno*. Dalším předpokladem je také, že nelze očekávat obnovu ani nápravu manželského soužití.²¹⁶

Zákon tedy určuje, že jediným důvodem pro rozvod je tzv. kvalifikovaný rozvrat. To znamená, že manželé spolu nežijí nebo odmítají spolu žít tak, jak spolu manželé žijí. To, zda spolu manželé sdílí či nesdílí společnou domácnost, není v tomto směru důležité, protože na jedné straně spolu mohou manželé žít v jednom bytě a přesto společně nehospodaří, netráví spolu volný čas, nežijí spolu intimním životem. Na druhé straně jsou manželství, kdy spolu manželé nebydlí, ať už z např. z pracovních nebo studijních důvodů, a přesto je jejich manželství funkční. Zákonodárce také určil minimální časové období, kdy manželé spolu nežijí jako manželé. Toto období stanovil na šest měsíců, i když se předpokládá, že tato doba bývá obvykle delší.

Soud buď zjišťuje příčiny rozvratu manželství, potom se jedná o tzv. sporný rozvod, nebo příčiny nezjišťuje, a v tom případě jde o rozvod nesporný, či také domluvený.

5.4.1. Rozvod smluvený

Rozvod smluvený, bez zjišťování příčin rozvratu, může proběhnout za zákonem určených podmínek. Manželé buď podají návrh na rozvod dohodou společně, nebo se manžel musí připojit k návrhu, který podává druhý z manželů, a projeví shodu na příčinách rozvratu jejich svazku. Druhou podmínkou je, že manželství trvá nejméně

²¹⁶ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 225 – 226.

jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí. V zákoně²¹⁷ je tato podmínka upřesněna: „Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.“ Další podmínkou je, že se manželé domluvili na úpravě svých majetkových poměrů a na způsobu řešení otázky bydlení po rozvodu. Důležitou podmínkou, která musí být také splněna, je úprava poměrů k nezletilým nesvéprávným dětem pro dobu po rozvodu. Toto řízení probíhá v samostatném opatrovnickém řízení. Všechny uvedené podmínky musí být splněny kumulativně, to znamená, že pokud by jedna z podmínek nebyla splněna, nemůže k rozvodu dohodou dojít.

5.4.2. Rozvod sporný

V případě, že se manželé nedohodnou na rozvodu, například za situace, že jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, nebo nesouhlasí s majetkovým uspořádáním po rozvodu, tak jak ho navrhuje druhý z manželů, nebo nesouhlasí s úpravou poměrů k nezletilému dítěti, dochází k rozvodu spornému. V tomto případě je na soudu, aby zjišťoval, co bylo příčinou rozvrácení manželství. Když soud zjišťuje příčiny rozvratu manželství, neznamená to, že by zjišťoval, kdo nese vinu na rozvodu. Prokazuje se, zda je manželství skutečně rozvráceno hluboce, trvale, nenapravitelně, bez možnosti jeho obnovení. Ve většině případů se za příčinu rozvratu manželství uvádí nesoulad povahových vlastností a neshodné zájmy, případně nevěra jednoho nebo obou manželů.²¹⁸

Dříve, než proběhne samotné rozvodové řízení, musí být, stejně jako u rozvodu smluveného, upraveny poměry k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. To je předmětem samostatného opatrovnického řízení. Jedná se nejenom o majetkové otázky, např. výši alimentů, ale především o to, komu bude dítě svěřeno po rozvodu do péče.

²¹⁷ Ustanovení § 758 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹⁸ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 455.

I přesto, že existuje kvalifikovaný rozvrat, zákon také stanovuje dva důvody, kdy manželství nelze rozvést s ohledem na tzv. tvrdostní klauzule.²¹⁹ Jedná se o zájmy nezletilého dítěte, případně na zájem manžela, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel. Podle zákona musí být zároveň stanovena podmínka, že manželovi, který se nechce rozvést, by byla způsobena *zvláště závažná újma*.²²⁰ Může to být v případě, že manžel, který se nechce rozvést, je invalidní a je odkázaný na pomoc svého manžela, nebo je vážně nemocný s nejistou prognózou do budoucnosti.²²¹ U nezletilého dítěte, které nenabýlo svéprávnosti, může být takovým důvodem jeho dlouhodobá nemoc nebo invalidita. Tato překážka má význam především z důvodu ekonomického zabezpečení, např. z důvodu nemoci manžela nebo jeho stáří. Uplatnění tvrdostní klauzule není absolutní. Pokud spolu manželé nežijí déle než tři roky, je předpoklad, že už nebude možné obnovit soužití a tzv. tvrdostní klauzule se neuplatní.²²²

5.4.3. Rozvod – kanonické právo

Kanonické právo rozvod jako takový nezná. Příslušníci katolické církve se přesto také rozvádějí a to podle občanských zákonů, ale církve se současně drží slov Ježíše Krista: „*Kdo propustí svou manželku a vezme si jinou, dopouští se vůči ní cizoložství; a jestliže manželka propustí svého muže a vezme si jiného, dopouští se cizoložství.*“²²³ Pokud katolík uzavře nový sňatek, a první sňatek byl platně uzavřený, z církevního pohledu je nově uzavřený sňatek neplatný. Pro katolického věřícího z toho plynou i omezení v podobě přistupování ke svatému přijímání.²²⁴

Vzhledem k tomu, že rozvod jako takový, jak ho známe ze sekulární úpravy, kanonické právo nezná a máme dodržet cíl této práce, což je srovnání jednotlivých institutů týkajících se manželství, je namístě zamyslet se nad možností porovnat rozvod v občanském právu s institutem odloučení manželů za trvání manželského svazku.

²¹⁹ Ustanovení § 755 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²⁰ Ustanovení § 755 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 451.

²²² Ustanovení § 755 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²³ Mk 10,11-12.

²²⁴ KKC 1650.

V další části proto bude pojednáno o tomto institutu.

6. Odloučení manželů za trvání manželství

Při uzavírání manželství si manželé slibují věrnost a úctu. Manželé jsou povinni zachovávat manželský svazek,²²⁵ zachovávat si věrnost, ohleduplnost, respekt. Přesto mohou v průběhu manželství nastat situace, kdy již není možné nebo je velice obtížné soužití zachovat. Pouze v případě zákonného důvodu může církevní autorita rozhodnout o odloučení manželů. Toto odloučení může být dočasné nebo trvalé.

Kanonické právo rozlišuje dvě skutečnosti, které mohou být důvodem pro odloučení manželů. Jedná se o neodpuštěné cizoložství nebo o situaci, kdy manžel fyzicky nebo duševně ohrožuje své děti nebo svého partnera a soužití se stává nesnesitelným. Pokud dojde k odloučení partnerů, je důležité mít na paměti povinnost postarat se o nezaopatřené děti.²²⁶

6.1. Neodpuštěné cizoložství

CIC/1983 kánon 1152

§ 1: „Velmi se doporučuje, aby manžel z křesťanské lásky a ze starostlivosti o dobro rodiny neodpíral odpuštění cizoložné straně a nerušil s ní manželské spolužití, tu přece, jestliže však jí mlčky nebo výslovně neodpustil, má právo rozvázat manželské spolužití, leč že by s cizoložstvím souhlasil nebo dal k němu příčinu nebo též sám se cizoložství dopustil.“

§ 2: Mlčky učiněným odpuštěním se rozumí, jestliže nevinný manžel po nabytí vědomosti o cizoložství s druhým manželem dobrovolně manželsky obcuje. Předpokládá se, že

²²⁵ Srov. CIC/1983, c. 1151.

²²⁶ Srov. CIC/1983, c. 1154.

mlčky odpustil, jestliže po 6 měsících zachovával manželské soužití a nepodal u církevní nebo občanské autority žalobu.

§ 3: Jestliže nevinný manžel zruší sám dobrovolně manželské soužití, je povinen do šesti měsíců uvést u příslušné církevní autority důvod odloučení. Církevní autorita s přihlédnutím ke všem okolnostem uváží, zda by nevinný manžel mohl být přiveden k tomu, aby odpustil vinu a neprodloužil odloučení na trvalo.

Cizoložství, pokud bylo vykonáno vědomě, dobrovolně, bylo dokonáno sexuálním stykem a není pochyb o tom, že k nevěře opravdu došlo, může být důvodem pro trvalé rozloučení manželství.²²⁷ Nevěra je zcela určitě závažným narušením vztahu dvou lidí. Je otřesena důvěra k partnerovi, přesto by se měli partneři snažit svůj vztah obnovit a odpustit si. Kanonické právo zde klade důraz na odpuštění, a proto by se měla církevní autorita pokusit v rámci pastorační péče o řešení takové závažné životní situace.²²⁸ Ordinář se má pokusit o to, aby podvedený manžel měl na paměti především dobro dětí a dobro rodiny a pokusil se odpustit nevěrnému partnerovi.²²⁹

V případě, že podvedený partner nevěru výslovně nebo mlčky neodpustí a sám k ní nezavdal příčinu nebo se jí sám nedopustil, má právo do šesti měsíců nechat záležitost posoudit místnímu ordináři.²³⁰

6.2. Nesnesitelnost společného života

CIC/1983 kánon 1153

§ 1: „Jestliže by jeden z manželů stal se druhému manželu nebo dětem zdrojem vážného nebezpečí pro duši nebo pro tělo nebo jinak činil společný život příliš tvrdým, tím samým poskytuje druhému manželu oprávněný důvod odloučit se buď z moci dekretu

²²⁷ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 168.

²²⁸ Tamtéž, s. 168 - 169.

²²⁹ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 268; ŠKURKA, E. *Manželské právo doplněk*, s. 127.

²³⁰ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 168-169.

místního ordináře a jestliže je tu bezprostřední nebezpečí, rovněž z vlastního rozhodnutí.“

§ 2: *„Pomine-li důvod odloučení, pak ve všech případech náleží obnovit manželské spoluzití, leč by církevní autorita stanovila něco jiného.*

Dalším důvodem pro odloučení manželů je psychické nebo fyzické týrání nebo násilí ze strany jednoho z manželů. „Obětí“ může být jak partner, tak i děti.²³¹ Může se jednat např. o alkoholismus spojený s násilným chováním, vyhrožování fyzickým násilím nebo může jít o případy, kdy manžel nabádá katolického manžela k jednání, které je v rozporu s jeho náboženským přesvědčením.²³² Odloučení manželů může být jak na dobu určitou, v tom případě skončí, jakmile pominou důvody odloučení. Odloučení manželů může mít také charakter trvalý. Za všech okolností je nutné postarat se o výživné a výchovu dětí.²³³

V případě tohoto institutu je namístě uvést srovnání se sekulární úpravou. Institut nesnesitelnost společného života vykazuje určité shodné prvky s institutem „domácího násilí“ upraveného v českém právním řádu.

6.3. Domácí násilí²³⁴ - český právní řád

Občanský zákoník nově upravuje ustanovení proti domácímu násilí v ustanovení § 751 odst. 1: *„Stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti*

²³¹ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 75.

²³² Srov. NEMEC, M. *Základy kánonického práva*, s. 145.

²³³ Srov. CIC/1983, c. 1154.

²³⁴ *„Domácí násilí je označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“* Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím in HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 432-433.

manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet.“ Stejně se postupuje, pokud se jedná o rozvedené manžele a to v případě, že žijí ve společném obydlí nebo rozděleně.²³⁵ Toto zákonné ustanovení navazuje na právní úpravu zakotvenou v zákoně č. 135//2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, která přinesla tzv. institut vykázání. Pokud existuje důvodná obava, že se nějaká osoba dopustí útoku na život, zdraví nebo lidskou důstojnost jiné osoby, se kterou osoba žije ve společném obydlí, má příslušník Policie České republiky oprávnění útočníka vykázat na 10 dní ze společného obydlí. Uvedenou dobu nelze zkrátit, i kdyby o to požádala ohrožená osoba.²³⁶ Naopak doba vykázání se může na základě soudního rozhodnutí i prodloužit.²³⁷

Jak již bylo uvedeno, institut odloučení manželů za trvání manželství vykazuje určité shodné prvky i s rozvodem podle občanského právního řádu. Důvodem pro rozvod bývá také často nevěra, alkoholismus nebo jiné závislosti a z toho pramenící problémy mezi manžely. Dalším stejným prvkem může být i doba šesti měsíců, do které musí podváděný manžel, který se na rozvratu nepodílel, podat návrh církevní autoritě k posouzení svého případu. Stejně tak v případě smluveného rozvodu je jedna z podmínek, která musí být splněna, a tou je, že spolu manželé 6 měsíců nežijí.

7. Rozloučení platně uzavřených manželství – kanonické právo

7.1. Nekonzumované manželství

CIC/1983 kánon 1142

Nedokonané manželství mezi pokřtěnými nebo mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou může zrušit papež, a to ze spravedlivého důvodu, na žádost obou stran nebo jen jedné, i proti vůli druhé strany.

²³⁵ Ustanovení § 751 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³⁶ Ustanovení § 44 zákona č. 273/2008 Sb., zákona o Policii České republiky.

²³⁷ Ustanovení § 400-414 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

O zrušení manželství, které nebylo dokonáno intimním stykem, kdy se manželé nestali jedním tělem,²³⁸ mohou požádat buď oba manželé, nebo jeden z nich. Lze o ně požádat i za předpokladu, že jeden z manželů se zrušením nesouhlasí. O udělení dispenze rozhoduje papež. Tomuto rozhodnutí předchází procesní řízení v této věci, kdy je žádost adresována diecéznímu biskupovi v místě bydliště žadatele. Diecézní biskup provede šetření, poté je žádost odeslána Apoštolskému stolci a ten v kladném případě předá žádost papeži.

V případě, že by důvodem k nekonsumování manželství byla neschopnost vykonat manželský styk – impotence – může proběhnout řízení o prohlášení manželství za neplatné pro překážku tělesné neschopnosti.²³⁹

7.2. Rozloučení manželství v prospěch víry (tzv. privilegium Petrinum)²⁴⁰

Institut „privilegium petrinum“ není upraven Kodexem kanonického práva z roku 1983, nýbrž v instrukci Kongregace pro nauku víry „*Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*“ z roku 2001.²⁴¹

Na základě tohoto privilegia lze rozloučit nesvátostné manželství, pokud bylo uzavřeno mezi partnerem nepokřtěným a partnerem pokřtěným nekatolíkem, nebo mezi dvěma nepokřtěnými, jejichž manželství nemůže být rozloučeno podle privilegií, která jsou uvedena v CIC/1983, nebo v případě, že bylo manželství uzavřené podle kanonického práva na základě dispenze od překážky různosti náboženství. Pokud nepokřtěná strana přijala křest v době trvání manželství, musí být dokázáno, že manželství poté nebylo konzumováno. Manželství musí být natolik rozvráceno, že není možnost soužití

²³⁸ Srov. ŠKURKA, E. *Manželské právo. Doplněk*, s. 115.

²³⁹ Srov. CIC/1983, c. 1084; TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfesi právo a církevní právo*, s. 266.

²⁴⁰ Podrobněji k problematice názvu tohoto institutu viz NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 171.

²⁴¹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Bůh nás povolal k pokoji. (1Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei*. s. 74.

obnovit. Další podmínkou je to, že ani žadatel, ani strana, s níž chce uzavřít nové manželství, nezavinili hrubým způsobem rozpad stávajícího manželství.

K zániku manželství dochází na základě papežské dispenze. Pokud dojde k rozvázání manželství, je rozvázáno *ex nunc*. I v případě, že by nové manželství nebylo uzavřeno, neztrácí udělení dispenze platnost.²⁴²

7.3. Pavlovské privilegium (Privilegium Paulinum)

CIC/1983 kánon 1143

§ 1. Manželství uzavřené mezi dvěma nepokřtěnými muže být zrušeno na základě pavlovského privilegia ve prospěch víry strany, která přijala křest, a to přímo tím, že tato strana uzavře nové manželství, jestliže nepokřtěná strana odešla.

§ 2. Za odchod nepokřtěné strany se považuje, jestliže nechce s pokřtěnou stranou spolu bydlet nebo pokojně spolubydlet bez urážení Stvořitele, pokud jí pokřtěná strana nezavdala po křtu spravedlivý důvod k odchodu.

Pavlovské privilegium vychází z rady apoštola Pavla (1 Kor 7,10-15)²⁴³ a hmotněprávní úprava je uvedena v kánonech 1143 -1147, 1150. Aplikovat toto privilegium lze pouze v určitých případech, za splnění specifických podmínek. Podle tohoto privilegia lze rozloučit platně uzavřené manželství dvou nepokřtěných partnerů, z nichž jeden přijal křest, druhý partner zůstal nepokřtěný. Musí být splněna podmínka, že nepokřtěný partner z manželství bez oprávněného důvodu odejde, aniž by mu k tomu pokřtěný partner zavdal nějakou příčinu.²⁴⁴ Nepokřtěný partner musí být úředním způsobem dotázán²⁴⁵, zda i on nechce přijmout křest, nebo alespoň zda chce žít v manželství s pokřtěným partnerem, za podmínky, že mu nebude bránit ve víře, že s ním bude žít

²⁴² Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 184.

²⁴³ ¹⁰Těm, kteří žijí v manželství, přikazuji – ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela.¹¹A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští.¹²Ostatním pravím já, a ne už Pán: Má-li někdo z bratří ženu nevěřící a ona je ochotna s ním zůstat, ať ji neopouští.¹³A má-li žena muže nevěřícího a on je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští.¹⁴Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem, jinak by vaše děti byly nečisté; jsou však přece svaté!¹⁵Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící nejsou v takových případech vázání. Bůh nás povolal k pokoji.

²⁴⁴ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 175-176.

²⁴⁵ Srov. HRDINA, I. A. *Kanonické právo*, s. 307.

„bez urážení Stvořitele.“²⁴⁶ Pokud nepokřtěný partner odpoví záporně či neodpoví v určené době vůbec,²⁴⁷ má pokřtěný partner možnost uzavřít nový sňatek. Tento sňatek se uzavírá obvykle s katolickým nupturientem.²⁴⁸ Dosavadní manželství je zrušeno *ipso facto* až uzavřením nového manželství.²⁴⁹ Jedná se tedy o rozloučení manželství ve prospěch víry. Víra zde dostává přednost před zásadou nerozlučitelnosti manželství. Pokud by pokřtěný partner nové manželství neuzavřel, manželství by nadále trvalo. Zrovna tak v případě, že by nepokřtěný partner přijal křest, manželský svazek by nadále trval.

Občanský zákoník neobsahuje institut podobný pavlovskému privilegii, proto manželství, které by bylo zrušeno na základě tohoto privilegia, musí být nejdříve rozvedeno podle sekulárního práva.²⁵⁰

7.4. Privilegium zajetí

CIC/1983 kánon 1149

Nepokřtěná osoba, která přijala křest v katolické církvi, a nemůže obnovit spolužití s nepokřtěným manželem z důvodu zajetí nebo pronásledování, smí uzavřít nové manželství, i když druhá strana mezitím přijala křest, při zachování kán. 1141.

Toto privilegium má historické kořeny v minulosti. Během přepravy otroků od 16. století byly manželské páry často odděleny a měly malou šanci někdy se znovu setkat.²⁵¹ V současné době může mít své opodstatnění v zemích, kde dochází k politickému pronásledování nebo v případech, kdy z důvodu migrace mohou být manželé odděleni.²⁵² Privilegium řeší situace, kdy bylo manželství uzavřeno mezi dvěma nepokřtěnými osobami. Partner, který se nemůže z důvodu zajetí

²⁴⁶ Srov. HRDINA, I. A. *Kanonické právo*, s. 307.

²⁴⁷ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 177.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ CIC/1983, c. 1143 § 1.

²⁵⁰ Srov. KAŠNÝ, J. *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei.*, s. 68.

²⁵¹ Srov. MCAREAVEY, J. *The canon law of marriage and the family*, s. 200.

²⁵² Srov. NĚMEC, M. *Základy kánonického práva*, s. 139; KAŠNÝ, J. *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei.*, s. 72.

nebo pronásledování vrátit ke svému partnerovi, přijme křest v katolické církvi. Nemusí zde být splněna podmínka, že druhý partner mezitím přijal křest nebo ne, ale musí být splněna podmínka, že po eventuálním křtu nedošlo k manželskému styku.²⁵³ Manželství je rozloučeno okamžikem vzniku nového manželství.

7.5. Privilegium výběru manželky

CIC/1983 kánon 1148

§ 1. Nepokřtěný, který má současně více nepokřtěných manželek, smí si po přijetí křtu v katolické církvi, jestliže je pro něho tvrdé zůstat s tou, kterou si vzal jako první, ponechat jednu z nich a ostatní musí propustit. Totéž platí o nepokřtěné ženě, která má současně více nepokřtěných manželů.

§ 2. V případech podle § 1 je nutno po přijetí křtu uzavřít manželství zákonnou formou, při zachování, je-li třeba, předpisu o smíšených manželstvích a ostatních právních předpisů.

§ 3. S přihlédnutím k mravní, sociální a hospodářské situaci dbá místní ordinář, aby bylo dostatečně postaráno o náležité potřeby první a ostatních propuštěných manželek podle norem spravedlnosti, křesťanské lásky a přirozené umírněnosti.

Toto privilegium dovoluje nepokřtěné osobě, ať už se jedná o muže či ženu, která má více manželských partnerů, aby si v případě přijetí křtu v katolické církvi mohla vybrat pouze jednoho partnera. Pokud si partner ponechá partnera z prvně uzavřeného manželství, a ten s ním chce žít, je nutné obnovit manželský souhlas kanonickou formou, za předpokladu, že toto manželství bylo platně uzavřené. Pokud nechce zůstat s partnerem, kterého si vzal jako první, musí s dalším partnerem uzavřít manželství kanonickou formou, protože další manželství, které uzavřel po prvním uzavřeném, je podle kanonického práva nezákonné.²⁵⁴ Pokud by tento partner zůstal nepokřtěný, nebo by přijal křest v nekatolické církvi, bylo by nutné požádat o dispens za splnění

²⁵³ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 181.

²⁵⁴ Srov. NĚMEC, M. *Základy kanonického práva*, s. 138-139; POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 74.

podmínek kánonu 1124-1126.²⁵⁵ Ve shodě s křesťanskou láskou, spravedlností a přirozenou slušností je místní ordinář povinen dohlédnout, aby bylo náležitě postaráno o propuštěné manželky i o děti, které vzešly ze svazků s těmito manželkami.²⁵⁶

Na závěr je nutné říci, že toto privilegium nebude v naší zemi příliš běžné, i když může nastat situace, kdy bude chtít uzavřít manželství v České republice příslušník země, kde je polygamie povolena.²⁵⁷

7.6. Vztah rozloučení platně uzavřených manželství k českému právnímu řádu

Český právní řád nezná podobné instituty popsané v této kapitole. Pokud tedy bude církevně rozvázáno nedokonané manželství nebo manželství na základě výše popsaných privilegií, musí před uzavřením nového kanonického manželství proběhnout občanský rozvod, jinak by nové kanonické manželství nebylo uznáno podle sekulární úpravy, což je v kanonickém právu důvodem zákazu manželství.²⁵⁸

8. Zplatnění

Tento institut se používá v případě, že se po uzavření manželství, kdy alespoň jedna strana je katolická, zjistí, že je manželství neplatné. Rozeznáváme dva druhy zplatnění manželství. Řádný způsob, který se vyznačuje obnovou manželského souhlasu, se nazývá prosté zplatnění. Zplatnění v základu, neboli sanace, je mimořádný způsob, kdy není možné provést obnovu manželského souhlasu.²⁵⁹

²⁵⁵ Srov. KAŠNÝ, J. *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei.*, s. 71.

²⁵⁶ Srov. POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 75; NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 179.

²⁵⁷ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 180.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 84.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 161.

8.1. Prosté zplnění (konvalidace)

Kánony 1156 – 1160 jsou zplněna ta manželství, která jsou neplatná z následujících důvodů:

- pro existenci vylučující překážky,
- pro vadu souhlasu,
- pro vadu kanonické formy.

Nejdříve je nutné zjistit příčinu, která působí neplatnost. V případě, že je to manželská překážka, která dosud nepominula, je třeba požádat církevní autoritu o udělení dispenze.

Pokud neplatnost působí nedostatek vady souhlasu, je třeba obnovit tento souhlas. Konvalidaci působí sami partneři vyslovením nového souhlasu (*ex nunc*).²⁶⁰

V případě neplatnosti manželství vadou kanonické formy, musí proběhnout nový sňatkový obřad.²⁶¹ Jak již bylo řečeno ve druhé kapitole, může se jednat o případ, kdy katolík uzavře pouze občanský sňatek, potom na takové manželství pohlíží kanonické právo jako na neplatné. Toto manželství lze zplatnit konvalidací. Souhlas lze obnovit buď novým sňatkovým obřadem v kostele nebo soukromě v malém okruhu lidí, např. v kapli nebo v sakristii.²⁶²

8.2. Zplnění v základu (sanace)

Tzv. mimořádné zplnění, se užívá tam, kde není možné použít konvalidaci, nelze obnovit manželský souhlas nebo by užití tohoto institutu bylo spojeno s těžkostmi.²⁶³

Následně jsou popsány situace, kdy je nutné obnovit manželský souhlas, ale nelze to provést řádným zplněním:

²⁶⁰ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 162.

²⁶¹ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBÝL, S. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 269.

²⁶² Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 162.

²⁶³ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 310.

- jeden z partnerů odmítá souhlas obnovit, např. za situace, kdy odmítá vše náboženské nebo církevní, nebo je on tou příčinou nedostatku souhlasu v okamžiku uzavření manželství;
- oba partneři žijí v domnění, že jejich manželství je platné a o neplatnosti ví pouze osoba, která ji zapříčinila svou nedbalostí, např. při uzavření jejich sňatku.²⁶⁴

Předpokladem sanace je, že trvá oboustranný manželský souhlas a oba manželé chtějí v manželství setrvat. Na rozdíl od prostého zplnění, které má právní účinky až od nového vyslovení souhlasu (*ex nunc*), sanace působí kanonické účinky k okamžiku uzavření tehdy neplatného manželství (*ex tunc*),²⁶⁵ nebo od okamžiku udělení manželského souhlasu, pokud byl udělen později.²⁶⁶

Apoštolský stolec má kompetenci sanovat všechny případy zplnění v základu.²⁶⁷ V některých případech může sanaci udělit i místní ordinář,²⁶⁸ a to i v případě, že je manželství neplatné z více důvodů.²⁶⁹

8.3. Konvalidace v občanském právu

Také občanský zákoník zná institut konvalidace manželství. Manželství lze uznat za platné, lze jej konvalidovat, pokud byla učiněna náprava stavu, a to ještě před rozhodnutím soudu, který by rozhodoval o neplatnosti manželství. Jedná se o následující případy:²⁷⁰

1. Pokud uzavřou sňatek osoby *starší šestnácti a mladší osmnácti let*, dojde ke konvalidaci, v případě nápravy stavu: při dovršení věku 18 let, při *zániku*

²⁶⁴ Srov. CIC/1983 c. 1164; NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 163.

²⁶⁵ Srov. HRDINA, A. *Kanonické právo*, s. 310.

²⁶⁶ Srov. TRETERA, J. R.; PŘIBYL, S. *Konfésní právo a církevní právo*, s. 269.

²⁶⁷ Srov. CIC/1983 c. 1165 § 1.

²⁶⁸ Srov. CIC/1983 c. 1165 § 2.

²⁶⁹ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 164.

²⁷⁰ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. *Občanský zákoník II. Rodinné právo, Komentář*, Praha, s. 68-69.

manželství, např. smrtí jednoho z manželů anebo při početí dítěte, které se narodí živé;

2. Pokud uzavře sňatek osoba, jejíž svéprávnost byla omezena ve sňatečné způsobilosti, dojde ke konvalidaci, v okamžiku odstranění tohoto nedostatku, kdy dojde ke zrušení nebo změně v omezení svéprávnosti v oblasti sňatečné způsobilosti,²⁷¹ při *zániku manželství*, např. smrtí jednoho z manželů anebo při *početí dítěte, které se narodí živé;*
3. Pokud uzavře sňatek osoba s ženatým mužem nebo vdanou ženou, nebo s osobou, která je registrovaná v registrovaném partnerství, nebo obdobném svazku, došlo by ke konvalidaci později uzavřeného manželství, pokud by později uzavřené svazky zanikly, nebo byl prohlášen za neplatný;
4. Jedná-li se o příbuzenství založené osvojením, může manželství konvalidovat, pokud dojde ke zrušení osvojení;
5. automatická konvalidace nastává uzavřením manželství (*ex tunc*), kterým zanikne závislé postavení vzniklé z poručenství, svěřenectví, pěstounství.

²⁷¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník: komentář*, s. 61.

Závěr

Tato diplomová práce byla zaměřena na obsáhlou materii institutů upravujících manželství v kanonickém právu a v českém právním řádu. Cílem práce bylo přehledně vymezit a srovnat jednotlivé instituty, poukázat na jejich odlišnosti a specifika, ale také na vzájemný vztah.

Na začátku práce bylo vysvětleno pojetí manželství v obou právních úpravách a popsána typologie manželství v kanonickém právu. Byl zde vysvětlen účel a vlastnosti manželství a také práva a povinnosti manželů. Druhá kapitola se věnuje vzniku manželství podle obou právních úprav a vztahu občanského a církevního sňatku. Další části se zabývají okolnostmi způsobující neplatnost manželství a institutem zdánlivého manželství. Pátá kapitola je věnována institutu zániku manželství. Jednak je tu porovnán institut zániku manželství smrtí a zániku manželství prohlášením manžela za mrtvého a také je zde popsán rozvod podle sekulární úpravy. V další části je pojednáno o institutu rozloučení platně uzavřených manželství a odloučení manželů za trvání manželství, které upravuje kanonické právo. Poslední kapitola se věnuje zplnění manželství.

Kanonické manželské právo vychází z mnohasetletých legislativních zkušeností. Kanonická úprava manželství byla pro sekulární právo v mnoha ohledech inspiračním zdrojem, což vysvětluje, že obě právní úpravy manželského práva vykazují určitou shodu nebo podobnost některých institutů. V některých ohledech se naopak diametrálně liší.

Občanské i kanonické právo nahlíží na manželství jako na právní vztah, který vzniká pouze způsobem, který stanoví zákon. Tento právní vztah má smluvní charakter, manželství uzavřené mezi pokřtěnými je navíc povýšeno na svátost. Obě úpravy kladou důraz na trvalost a pevnost manželství. V sekulárním pojetí je trvalost chápána spíše jako dlouhodobost, protože je zde možnost manželství rozvést. Kanonická úprava zdůrazňuje a vyžaduje nerozlučitelnost a jednotu, manželství je podle kanonického práva celoživotním společenstvím mezi mužem a ženou. Právě to, že vztah vzniká mezi mužem a ženou je shodný prvek pro obě právní úpravy. Pokud by tomu tak nebylo,

nejednalo by se o manželství, nýbrž o registrované partnerství, které upravuje pouze občanské právo.

Sňateční obřad probíhá podle obou právních úprav veřejně, slavnostně a před svědky. Manželství podle občanského práva vzniká veřejným svobodným prohlášením muže a ženy vůči orgánu státní moci, kanonické manželství vzniká vzájemně udělovanou svátostí před oddávajícím. Obě právní úpravy také umožňují uzavřít manželství prostřednictvím zástupce.

V čem se přístup k manželství naprosto liší, je v pastorační přípravě na manželství. Zatímco kanonická úprava na pastoraci, jak před uzavřením manželství, tak i v průběhu manželství, klade velký důraz, v občanském pojetí je příprava na manželství dosti opomíjena. Před uzavřením občanského sňatku probíhá pouze předsňatkové řízení, které je ale spíše právního rázu.

Zánik manželství smrtí jednoho z manželů je jak v kanonickém právu, tak i v sekulární úpravě, nejpřirozenější způsob zániku manželství. Tento institut nevykazuje žádné rozdíly. Také institut prohlášení za mrtvého zná jak sekulární, tak kanonická úprava. V obou případech má stejný důsledek a to zánik manželství. V případě sekulárního práva se jedná o absolutní zánik. Pokud člověk, který byl prohlášen za mrtvého „obživne“, obnovují se veškerá práva a povinnosti, ale manželství se neobnovuje. V případě kanonického práva dojde po „obživnutí“ i k obnovení manželství. Odlišnosti jsou v případě procesních procedur. Církevní procedura má správní charakter. Rozhodnutí o prohlášení za mrtvého podle občanského právního řádu je vydáváno na základě soudního řízení.

Za života manželů může manželství podle občanského práva zaniknout na základě rozvodového řízení. Podle českého občanského práva je rozvod nejčastější způsob zániku manželství za života manželů. Nově je v občanském zákoníku upraven institut zánik manželství změnou pohlaví. Ani jeden z těchto institutů kanonické právo neuznává a proto ani neupravuje. Jak se ukázalo, určité shodné prvky vykazuje rozvod a institut odloučení manželů za trvání manželství.

Kanonické právo také upravuje zánik platně uzavřených manželství, který je možný za přísných a specifických podmínek. Je nutné připomenout, že manželství svátostné a dokonané je absolutně nerozlučitelné. Lze tedy rozvázat pouze platně uzavřená nesvátostná manželství, příp. svátostná, ale nedokonaná. Dále lze rozloučit manžele na základě Pavlovského a Petrovského privilegia a na základě privilegia zajetí a výběru manželky. Občanské právo žádný z těchto institutů nezná.

Jak již bylo řečeno, kanonické manželské právo vychází z principu nerozlučitelnosti a neuznává rozvod manželství. Právě proto upravuje oproti sekulární úpravě mnohem obsáhlejší materii okolností, které mohou způsobit uzavření neplatného manželství, čímž se má zabránit neplatně uzavíraným manželstvím a tím podpořit nerozlučitelnost manželství. Podrobněji byly v práci popsány okolnosti způsobující neplatnost, které jsou společné oběma úpravám. Jedná se o překážku věku, překážku omezené svéprávnosti, překážku trvajících manželství, překážku pokrevního a zákonného příbuzenství. Neplatnost manželství tedy zná a upravuje jak český právní řád, tak i kanonické právo. Sekulární úprava zná pojem zdánlivé manželství, kanonické právo nerozlišuje neplatné a zdánlivé manželství.

Kodex kanonického práva dbá, aby manželství uzavřené podle kanonického práva mělo účinky i podle občanského práva. Manželství, které je platně rozloučeno na základě privilegií podle kanonického práva a nedojde k občanskému rozvodu, je i nadále platné podle sekulárního práva. Pokud má tedy dojít k dalšímu uzavření platného manželství podle kanonického práva, musí být manželství rozvedeno i podle práva občanského. Naopak, v případě, že je manželství rozvedeno podle občanského práva, je podle kanonického práva nadále platné.

Z uvedeného výčtu vyplývá, že kanonická a občanská úprava manželského institutu vykazuje určité shodné znaky, ale vychází z odlišných ideálů a představ. Obě právní úpravy jsou poměrně obsáhlé, pro lepší přehlednost je na závěr diplomové práce vypracována komparativní tabulka, kde jsou jednotlivé instituty přehledně shrnuty a porovnány.

Seznam použitých zdrojů

HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-26-2.

HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: zvláštní část*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1996. ISBN 80-7082-286-4.

HRDINA, Antonín Ignác. Tridentický dekret Tametsi. *Revue církevního práva*, č. 11 – 3/98.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck 2014. xxxi, 1349 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

KASPER, Walter. *Teologie křesťanského manželství*. 1. vyd. Přeložila Klára Osolobě. Brno: CDK Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 92 s. ISBN 80-85959-28-3.

KAŠNÝ, Jiří. *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7, 15): kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005, 130 s. ISBN 80-7040-816-2.

KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006. ISBN 80-7040-921-5.

KLIMEŠ, Petr. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*. Vyd. 1. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, 173 s. ISBN 80-7266-163-9.

McAREAVEY, John. *The canon law of marriage and the family*. Dublin: Four Courts Press, 1999, 254 s. ISBN 1-85182-356-5.

NEMEC, Matuš. *Základy kánonického práva*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2001, 227 s. ISBN 80-89047-05-x.

NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2006, 215 s. ISBN 808592983x.

Nový občanský zákoník 2014: rejstřík: redakční uzávěrka 26.3.2012. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-920-8.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. ISBN 978-80-7195-799-7.

PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.

POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*. Praha: Česká katolická Charita, 1990, 108 s.

ŠKURKA, Emil. *Manželské právo: doplněk: skripta CM bohoslovecké fakulty v Olomouci*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, S. 109-138.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA Josef a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, lxxv, 1667 s. Komentáře (Wolters Kluwer). ISBN 9788074783692.

TRETERA, Rajmund Jiří a Stanislav PŘIBYL. *Konfesní právo a církevní právo*. 1. vyd. Praha: Jan Kriegl, 1997. ISBN 80-902045-2-X.

TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011, 147 stran. ISBN 978-80-247-3614-3.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. II, § 140-421. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2010. xiv, s. 1289-3285. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.

Církevní dokumenty:

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: ekumenický překlad. Vyd. 2. Praha: Ekumenická rada církví v ČSSR, 1984.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN-80-7192-467-9.

JAN PAVEL II. *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě: apoštolská exhortace Jana Pavla II. z 22. listopadu 1981 = Familiaris consortio*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1992, 104 s. ISBN 80-7113-067-2.

Katechismus katolické církve. Vyd. 2., V Karmelitánském nakladatelství 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 793 s. ISBN 80-7192-473-3.

PAVEL, Jan. *Codex iuris canonici: Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vydání s věcným rejstříkem*. 1. vyd. Přeložil Miroslav Zedníček. Praha: Zvon, 1994, xxiii, 812 s. ISBN 80-7113-082-6.

Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR. Praha: Česká biskupská konference, 2010, 20 s.

Právní předpisy:

Zákon č. 11/1918 Sb. Sb., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Internetové zdroje:

Dotazník o uzavření manželství. [online] [cit. 2016-02-13]. Dostupné na www.mvcr.cz/soubor/dotaznik-k-uzavreni-manzelstvi.aspx.

Žádost o vydání osvědčení. [online] [cit. 2016-02-10]. Dostupné na <http://www.mukolin.cz/cz/obcan/mestsky-urad/odbory-meu/odbor-spravnich-cinnosti-a-prestupku/tiskopisy-materialy/>.

Protokol o uzavření manželství. [online] [cit. 2016-02-10]. Dostupné na <http://www.bcb.cz/Ke-stazeni/Formulare>.

Žádost o církevní sňatek. [online] [cit. 2016-02-13]. Dostupné na <http://www.bcb.cz/Ke-stazeni/Formulare>.

Seznam zkratek

CIC/1917 – Kodex kanonického práva z roku 1917

CIC/1983 – Kodex kanonického práva z roku 1983

ČR – Česká republika

FC – Familiaris consortio

GS – Gaudium et spes

KKC – Katechismus katolické církve

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Seznam příloh

Příloha I: Dotazník o uzavření manželství

Příloha II: Žádost o vydání osvědčení

Příloha III: Protokol o uzavření manželství

Příloha IV: Žádost o církevní sňatek

Příloha V: Tabulka srovnání jednotlivých institutů

c) užívat společné příjmení a žena bude užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí

muž:
žena:
děti:

Byli jsme poučeni o tom, že při zápisu uzavření manželství lze na základě žádosti ženy, již se uzavření manželství týká, uvést za stanovených podmínek v matriční knize příjmení, které bude po uzavření manželství užívat, v mužském tvaru.

Žena předběžně žádá, aby její příjmení,
vyplývající z dohody o příjmení po uzavření manželství, bylo v knize manželství zapsáno
v mužském tvaru, protože je

státní občankou České republiky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině

Bereme na vědomí, že při sňatečném obřadu uvedeme, dříve než učiníme sňatečný projev vůle, že nám nejsou známy překážky, které by nám bránily uzavřít manželství, že navzájem známe svůj zdravotní stav a že jsme zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.

Prohlašujeme, že nejsme ve vztahu poručníka a poručenice, dítěte a osoby, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstouna a svěřeného dítěte.

Máme spolu již tyto děti – jméno a příjmení, datum a místo narození – dokládá se rodným listem dítěte (děti):

.....
.....

Dohoda o příjmení se bude vztahovat i na toto dítě (děti) nevěsty, jehož otec není znám – dokládá se rodným listem dítěte (děti):

.....

V

.....
podpis ženy

.....
podpis muže

7.	Pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, nebo úmrtní list zemřelé manželky, popřípadě pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nebo úmrtní list zemřelého partnera. Jde-li o cizince, úmrtní list není třeba předkládat, je-li tato skutečnost uvedena v dokladu o právní způsobilosti k uzavření manželství.	Pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, nebo úmrtní list zemřelého manžela, popřípadě pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nebo úmrtní list zemřelé partnerky. Jde-li o cizince, úmrtní list není třeba předkládat, je-li tato skutečnost uvedena v dokladu o právní způsobilosti k uzavření manželství.

**)

- občanský průkaz nebo cestovní doklad, jde-li o státního občana České republiky,
- průkaz o povolení k pobytu nebo cestovní doklad anebo průkaz totožnosti občana členského státu Evropské unie, jde-li o cizince,
- průkaz žadatele o udělení mezinárodní ochrany, jde-li o osobu, která podala žádost o udělení mezinárodní ochrany,
- průkaz povolení k pobytu azylanta, jde-li o osobu, které byl udělen azyl, nebo
- průkaz oprávnění k pobytu osoby požívající doplňkové ochrany, jde-li o osobu požívající doplňkové ochrany,
- průkaz žadatele o udělení dočasné ochrany, jde-li o osobu, která podala žádost o udělení dočasné ochrany, nebo
- průkaz cizince požívajícího dočasné ochrany, jde-li o osobu, které byla udělena dočasná ochrana.

.....
 razítko a podpis matrikáře

7.	Pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, nebo úmrtní list zemřelé manželky, popřípadě pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nebo úmrtní list zemřelého partnera. Jde-li o cizince, úmrtní list není třeba předkládat, je-li tato skutečnost uvedena v dokladu o právní způsobilosti k uzavření manželství.	Pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, nebo úmrtní list zemřelého manžela, popřípadě pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nebo úmrtní list zemřelé partnerky. Jde-li o cizince, úmrtní list není třeba předkládat, je-li tato skutečnost uvedena v dokladu o právní způsobilosti k uzavření manželství.

**)

- občanský průkaz nebo cestovní doklad, jde-li o státního občana České republiky,
- průkaz o povolení k pobytu nebo cestovní doklad anebo průkaz totožnosti občana členského státu Evropské unie, jde-li o cizince,
- průkaz žadatele o udělení mezinárodní ochrany, jde-li o osobu, která podala žádost o udělení mezinárodní ochrany,
- průkaz povolení k pobytu azylanta, jde-li o osobu, které byl udělen azyl, nebo
- průkaz oprávnění k pobytu osoby požívající doplňkové ochrany, jde-li o osobu požívající doplňkové ochrany,
- průkaz žadatele o udělení dočasné ochrany, jde-li o osobu, která podala žádost o udělení dočasné ochrany, nebo
- průkaz cizince požívajícího dočasné ochrany, jde-li o osobu, které byla udělena dočasná ochrana.

.....
 razítko a podpis matrikáře

Příloha II: Žádost o vydání osvědčení

Žádost o vydání osvědčení

o tom, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství před orgánem církve

Žádáme o vydání osvědčení pro uzavření platného manželství před orgánem církve

Snoubenci:

	Pan	Slečna, paní
Jméno a příjmení		
Rodné příjmení		
Datum narození		
Rodné číslo		
Místo narození (obec, okres)		
Stav		
Státní občanství		
Trvalý pobyt		

Podpisy žadatelů:

.....

Předloženy byly tyto doklady:

Občanský průkaz* č.

vystavený dne v

Rodný list vydaný

dne roč. str. p.č.

Úmrtní list vydaný

dne roč. str. p.č.

Rozsudek soudu v

ze dne č.j. o rozvodu,

který nabyl právní moci dne

Vysvědčení o právní způsobilosti vydané

dne

Prominutí stanovených dokladů:

Občanský průkaz* č.

vystavený dne v

Rodný list vydaný

dne roč. str. p.č.

Úmrtní list vydaný

dne roč. str. p.č.

Rozsudek soudu v

ze dne č.j. o rozvodu,

který nabyl právní moci dne

Vysvědčení o právní způsobilosti vydané

dne

Prominutí stanovených dokladů:

*(povolení k trvalému pobytu, cizozemský cestovní pas)

Příloha III: Protokol o uzavření manželství

PROTOKOL O UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ

Dne

Před
(název úřadu a místo uzavření manželství)

Muž

Jméno(a) a příjmení,
popř. rodné příjmení

totožnost
prokázána

datum a místo,
okres (stát) narození

..... rodné číslo

osobní státní
stav občanství

rodiče muže:

otec – jméno(a) a příjmení, popř. rodné příjmení

..... datum narození

místo, okres (stát)
narození

matka – jméno(a) a příjmení, popř. rodné příjmení

..... datum narození

místo, okres (stát)
narození

Žena

Jméno(a) a příjmení,
popř. rodné příjmení

totožnost
prokázána

datum a místo,
okres (stát) narození

..... rodné číslo

osobní státní
stav občanství

Dohoda o příjmení se vztahuje i na toto dítě (děti) nevěsty, jehož (jejichž) otec není znám
(nutno ověřit v příslušné knize narození) – dokládá se rodným listem dítěte (děti):

.....

Žena žádá, aby její příjmení, vyplývající z dohody o příjmení
po uzavření manželství, bylo v knize manželství zapsáno v mužském tvaru:

....., protože je

státní občankou České republiky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině

Svědkové:

1. jméno(a) a příjmení

rodné číslo, popř. datum, místo a okres (stát) narození

2. jméno(a) a příjmení

rodné číslo, popř. datum, místo a okres (stát) narození

Tlumočník:

bylo prominuto předložení těchto dokladů:

Okresní soud v: udělil

nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil šestnácti let věku (

povolení k uzavření manželství rozhodnutím ze dne čj.,

kteří nabylo právní moci dne

Protože snoubenci splnili všechny podmínky, které vyžaduje český právní řád pro vznik manželství, bylo manželství prohlášeno oddávajícím za právoplatně uzavřené.

..... oddávající	manžel
	rozený
..... matrikář(ka)	manželka
	rozená
..... tlumočník	svědek
	svědek

Uzavření manželství zapsáno do informačního systému evidence obyvatel dne:

**Uzavření manželství oznámeno Ředitelství služby cizinecké policie Policie České republiky
dne:
(jde-li o cizince)**

Oddací list vyhotoven dne:

**Oddací list předán/zaslán dne:
(způsob, ověření totožnosti)**

**Předložené doklady vráceny/zaslány dne:
(uved'te které)**

Příloha IV: Žádost o církevní sňatek

Římskokatolická farnost

dne

čj.

ZÁPIS ŽÁDOSTI O CÍRKEVNÍ SŇATEK

Osobní údaje v matrice budou uchovávány na farním úřadě. Církev římskokatolická vede registr osob hlásících se k Církvi římskokatolické.

Otázky pro ŽADATELE

01	Chcete uzavřít církevní sňatek. Budete na položené otázky odpovídat upřímně, podle pravdy a svého nejlepšího svědomí?
02	Titul, jméno, příjmení, rodné příjmení, liší-li se od stávajícího a adresa trvalého pobytu: :
03	Předložený průkaz totožnosti: Povolání:
04	Narozen dne v okres
05	Náboženství: pokřtěný-katolík / pokřtěný-nekatolík / nepokřtěný ¹ Změnil jste je někdy?
06	Datum a místo křtu: dle matriky pokřtěných farního úřadu v ze dne ² čj. kniha str. č. Poznámka (z potvrzení o křtu):
07	Navštěvoval jste výuku náboženství? Jak dlouho? Byl jste u 1. sv. přijímání? Jste biřmován?

08	Kanonické bydliště (adresa, farnost – dle kán. 102 CIC): Telefon:
09	Rodiče (jména a příjmení, též rodná příjmení ³ , náboženství ⁴ a adresa trvalého pobytu): otec: matka:
10	Stav: svobodný / rozvedený / vdovec / pro církevní obor svobodný ¹ Kolikátý sňatek uzavíráte?
11	<i>K rozvedenému: viz přílohu Doplněk k zápisu u rozvedené(ho).</i>
12	<i>Ke vdovci:</i> Jméno a datum úmrtí manželky: podle úmrtního listu: Máte děti z dřívějšího manželství? Je žadatelka příbuzná s vaší zemřelou manželkou (viz kán. 1092 CIC)?
13	<i>Je-li žadatelka vdovou:</i> Jste pokrevně příbuzný s jejím zemřelým manželem?
14	Zvolil jste si žadatelku za manželku dobrovolně? Nutí vás někdo k tomuto církevnímu sňatku (násilí, strach)?
15	Rozhodujete se pro manželství ve stavu vnitřního zmatku nebo pochybností? Máte nějaký právní závazek, který by mohl mít vliv na vaše budoucí manželské soužití? Máte nějaký mravní závazek, který by mohl mít vliv na vaše budoucí manželské soužití?

Otázky pro ŽADATELKU

01	Chcete uzavřít církevní sňatek. Budete na položené otázky odpovídat upřímně, podle pravdy a svého nejlepšího svědomí?
02	Titul, jméno, příjmení, rodné příjmení, liší-li se od stávajícího a adresa trvalého pobytu: :
03	Předložený průkaz totožnosti: Povolání:
04	Narozena dne v okres
05	Náboženství: pokřtěná-katolička / pokřtěná-nekatolička / nepokřtěná ¹ Změnila jste je někdy?
06	Datum a místo křtu: dle matriky pokřtěných farního úřadu v ze dne ² čj. kniha str. č. Poznámka (z potvrzení o křtu):
07	Navštěvovala jste výuku náboženství? Jak dlouho? Byla jste u 1. sv. přijímání? Jste biřmována?
08	Kanonické bydliště (adresa, farnost – dle kán. 102 CIC): Telefon:
09	Rodiče (jména a příjmení, též rodná příjmení ³ , náboženství ⁴ a adresa trvalého pobytu): otec: matka:

10	Stav: svobodná / rozvedená / vdova / pro církevní obor svobodná ¹ Kolikátý sňatek uzavíráte?
11	<i>K rozvedené: viz přílohu Doplněk k zápisu u rozvedené(ho)</i>
12	<i>Ke vdově:</i> Jméno a datum úmrtí manžela: podle úmrtního listu: Máte děti z dřívějšího manželství? Je žadatel příbuzný s vaším zemřelým manželem (viz kán. 1092 CIC)?
13	<i>Je-li žadatel vdovcem:</i> Jste pokrevně příbuzná s jeho zemřelou manželkou?
14	Zvolila jste si žadatele za manžela dobrovolně? Nutí vás někdo k tomuto církevnímu sňatku (násilí, strach)?
15	Rozhodujete se pro manželství ve stavu vnitřního zmatku nebo pochybností? Máte nějaký právní závazek, který by mohl mít vliv na vaše budoucí manželské soužití? Máte nějaký mravní závazek, který by mohl mít vliv na vaše budoucí manželské soužití?

¹ Nehodící se škrtněte; náboženství – u nepokřtěných lze specifikovat, např. bez vyznání / židovské / islám.

stav – lze ponechat více možností, je nutné dotázat se na všechna předchozí manželství.

² Potvrzení o křtu ne starší než tři měsíce.

³ Rodné příjmení matky (ve tvaru ženského rodu, např. Nováková).

⁴ Pokud je otec řeckokatolík, potomek je také řeckokatolík.

SPOLEČNÉ OTÁZKY

16	Chcete uzavřít sňatek v souladu s požadavky církve, tj. – dokud vás smrt nerozdělí? – zachovat si navzájem věrnost? – přijmout a vychovávat děti, včetně výchovy ve víře?
17	Hodláte uzavřít manželství s nějakou podmínkou (kán. 1102 CIC)?
18	Jste spolu pokrevně příbuzní (bratranec a sestřenice, strýc a neteř, teta a synovec apod.) (Imp. consanguinitatis až do 4. stupně – kán. 1091 CIC)?
19	Znáte vzájemně svůj zdravotní stav, jste si vědomi omezení, která vám navzájem budou z něho vyplývat, a jste připraveni je nést po celý život?
20	<i>V případě konvalidace:</i> Kdy a kde byl uzavřen civilní (nekatolický) sňatek?
21	Kdy a kde chcete mít církevní sňatek? Způsob: obřad ve mši svaté / beze mše svaté ¹
22	Příjmení manželů po sňatku: Muž: Žena: Příští společné bydliště:
23	Jste si vědomi nějaké překážky, která by vám v tomto církevním sňatku bránila? Soupis překážek:

Po přečtení:

Souhlasí zápis s vaší výpovědí? Žadatel: Žadatelka:

PROHLÁŠENÍ

My podepsaní místopřísežně prohlašujeme, že nám není známa žádná další v tomto zápisu neuvedená překážka, která by podle kanonického práva odporovala našemu církevnímu sňatku, a že naše výpovědi v tomto zápise jsou pravdivé.

žadatel žadatelka

sepsal farář/administrátor

Příloha V: Tabulka srovnání jednotlivých institutů

ČESKÝ PRÁVNÍ ŘÁD	KANONICKÉ PRÁVO
POJETÍ MANŽELSTVÍ	
<p>právní úprava: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) - smlouva</p> <p><i>Trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon.</i></p> <p>- princip „rozlučitelnosti“</p> <p>- hlavní účel: založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc</p>	<p>právní úprava: Kodex kanonického práva 1983 (dále jen „CIC/1983“) - posvátná smlouva</p> <p><i>Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství celého života.</i></p> <p>- princip „nerozlučitelnosti“ a „jednoty“</p> <p>- hlavní účel: prospěch manželů a zplození a výchova dětí</p>
VZNIK MANŽELSTVÍ	
<p>Občanský sňatek - § 657 odst. 1 OZ Církevní sňatek - § 657 odst. 2 OZ V ohrožení života - § 667 Mimo území ČR - § 668 Prostřednictvím zmocněnce - § 669</p>	<p>Řádná forma - 1108 CIC/1983</p> <p>Mimořádná forma - 1116 CIC/1983</p> <p>Tajná forma - 1130-1133 CIC/1983</p>
ZDÁNLIVÉ MANŽELSTVÍ	
<p>§ 677 - 679 OZ</p>	

ČESKÝ PRÁVNÍ ŘÁD	KANONICKÉ PRÁVO
NEPLATNOST MANŽELSTVÍ	
<p>- důvody působící neplatnost (vše OZ):</p> <ul style="list-style-type: none"> • § 684 • zákonné překážky: <ul style="list-style-type: none"> ○ nedostatek věku - § 672 ○ omezená svéprávnost - § 673 ○ trvajících manž. sv. § 674 ○ pokrevní příbuz. vztah - § 675 ○ poručenství, pěstounství, svěřenectví - § 676 ○ fyzické násilí § 680 OZ 	<p>- důvody působící neplatnost (vše CIC/1983):</p> <ul style="list-style-type: none"> • nedostatky souhlasu <ul style="list-style-type: none"> ○ neznalost podstaty manželství – 1096 ○ omyl v osobě – 1097 ○ podvod – 1098 ○ omyl co do vlastností – 1099 ○ simulace souhlasu – 1101 ○ podmínka do budoucnosti - 1102 ○ výhrůžka násilí – 1103 • nedostatky kanonické formy <ul style="list-style-type: none"> ○ nupturienti ○ svědci ○ oddávající • manželské překážky <ul style="list-style-type: none"> ○ věk – kánon 1083 ○ nedostatečnost užívání rozumu – kánon 1095 ○ trv. manž. svazek – 1085 ○ pokrevního příbuzenství - kánon 1091 ○ zákonné příbuzenství - kánon 1094 ○ tělesná neschopnost (1084) ○ různost náboženství (1086) ○ svěcení (1087) ○ řeholní slib čistoty (1088) ○ únos, zadržování (1089) ○ zločin (1090) ○ švagrovství (1092) ○ veřejné počestnosti (1093)

ČESKÝ PRÁVNÍ ŘÁD	KANONICKÉ PRÁVO
Zánik manželství SMRTÍ jednoho z manželů	
právní úprava: § 754 OZ: <i>„Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého.“</i>	právní úprava: kánon 1141 CIC/1983 <i>„Uznané a dokonané manželství nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti.“</i>
Zánik manželství PROHLÁŠENÍM ZA MRTVÉHO	
právní úprava: § 71 OZ	právní úprava: kánon 1707 CIC/1983
Zánik manželství ZA ŽIVOTA MANŽELŮ	
Rozvod: § 755-758 OZ - sporný rozvod - smluvený rozvod - ztížený rozvod Zánik manželství změnou pohlaví - § 29 OZ	NELZE

ČESKÝ PRÁVNÍ ŘÁD	KANONICKÉ PRÁVO
ODLOUČENÍ manželů za trvání manželství	
<p>(rozvod)</p> <p>Domácí násilí § 751 OZ (Další právní úprava:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vykázaní § 44 zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR • zákon č. 135/2006 Sb. • ust. § 400-414 zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) 	<p>Neodpuštěné cizoložství kánon 1152 CIC/1983</p> <p>Nesnesitelnost společného života kánon 1153 CIC/1983</p>
ROZLOUČENÍ platně uzavřeného manželství	
<p>Neupravuje</p>	<p>kánon 1142 – 1150 CIC/1983 (pouze u nesvátostného nebo nedokonaného manželství)</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedokonané manželství (1142) - Pavlovské privilegium (1143) - Petrovské privilegium - privilegium výběru manželky či manžela (1148) - privilegium zjetí (1149)
ZPLATNĚNÍ	
<p>Konvalidace</p>	<p>Prosté zplatnění (konvalidace) Zplatnění v základu (sanace)</p>

Abstrakt

NAVRÁTILOVÁ, M. Manželství v českém právním řádu v porovnání s kanonickým právem. České Budějovice 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce S. Příbyl.

Klíčová slova: manželství, sekulární právo, kanonické právo, kodex kanonického práva, vznik manželství, manželské překážky, neplatnost manželství, zánik manželství

Diplomová práce se zabývá institutem manželství v českém právním řádu v porovnání s kanonickým právem. První část práce se věnuje právní úpravě institutu manželství v občanském zákoníku a v kodexu kanonického práva. Dále jsou zde popsány vlastnosti a účel manželství a také práva a povinnosti manželů. V další části je porovnán vznik manželství a vztah občanského a církevního sňatku. Další části se věnují neplatnému a zdánlivému manželství. Na závěr jsou porovnány instituty zániku manželství. Kanonické právo není konkurentem práva sekulárního, v České republice je kanonická úprava manželství ve vztahu k sekulárnímu právu právně irelevantní. Sekulární úprava zavazuje všechny občany České republiky k dodržování zákonů, kanonické právo zavazuje katolické křesťany.

Abstract

Marriage in the legal order of the Czech Republic in comparison with the canon law of the Catholic Church.

Key words: marriage, secular law, canon law, Code of Canon Law, origin of marriage, marital barriers, invalidity of marriage, termination of marriage

This thesis analyzes the institution of marriage in the legal order of the Czech Republic in comparison with the canon law of the Catholic Church. The first part specifies legal adjustments of marriage in the Civil Code and the Code of Canon Law. Moreover, attributes and purpose of marriage and the rights and responsibilities of spouses are described. The second part discusses the origin of marriage, and also the relationship between civil and religious marriages. Following sections examine invalid and void marriage. In conclusion, case studies of termination of marriages are compared. Canon law does not compete with secular law; in the Czech Republic, canonical matrimonial law is legally irrelevant to the secular law. Secular law is legally binding for all citizens of the Czech Republic, canon law is legally binding for Catholics.